

Schoolkostenmonitor 2015-2016

Emina van den Berg, Yannick Brouwer, Mark Imandt (SEO Economisch Onderzoek)

Eelco van Aarsen, Frank Scholten, Anne Luc van der Vegt (Oberon)

seo economisch onderzoek

Oberon
onderzoek | advies

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies	5
Onderzoeksmethode en respons	5
Conclusies schoolkosten voortgezet onderwijs	5
Conclusies schoolkosten middelbaar beroepsonderwijs	6
1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen	9
1.2 Onderzoeksmethoden	10
1.3 Leeswijzer	12
2 Ontwikkeling schoolkosten in het voortgezet onderwijs	13
2.1 Ontwikkeling totale schoolkosten	13
2.2 Vergelijking schoolkosten tussen ouders en instellingen	14
2.3 Verschillende aspecten van de schoolkosten	17
3 Specifieke schoolkosten in het voortgezet onderwijs 2015-2016	21
3.1 Vrijwillige ouderbijdrage	21
3.2 Gereedschappen en materialen	23
3.3 ICT.....	24
3.4 Extra schoolactiviteiten	26
3.5 Benodigheden voor de gehele opleiding.....	27
3.6 Bijles en huiswerkbegeleiding	27
3.7 Overige kosten.....	28
3.8 Reiskosten openbaar vervoer	29
4 Ontwikkeling schoolkosten in het middelbaar beroepsonderwijs	31
4.1 Ontwikkeling totale schoolkosten	31
4.2 Vergelijking kosten ouders en instellingen.....	32
4.3 Verschillende aspecten van de schoolkosten	35
5 Specifieke schoolkosten in het middelbaar beroepsonderwijs 2015-2016	39
5.1 Studieboeken.....	39
5.2 Vrijwillige ouderbijdrage	40
5.3 Gereedschappen en materialen	41
5.4 ICT.....	41
5.5 Extra activiteiten.....	42
5.6 Benodigheden voor de gehele opleiding.....	43
5.7 Bijles en huiswerkbegeleiding	43
5.8 Overige kosten.....	43
5.9 Reiskosten openbaar vervoer	44
Bijlage 1 Respons enquêtes	47
Bijlage 2 Extra tabellen voortgezet onderwijs	49
Bijlage 3 Extra tabellen mbo	51
Bijlage 4 Opleidingen websearch	53

Samenvatting en conclusies

Hoe hoog zijn momenteel de schoolkosten in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs? En hoe hebben de kosten zich de afgelopen jaren ontwikkeld? De schoolkostenmonitor 2015-2016 geeft antwoord op die vragen.

Onderzoeksmethode en respons

Informatie over de schoolkosten in het voortgezet onderwijs (vo) en middelbaar onderwijs (mbo) is verzameld door middel van enquêtes onder:

- *Ouders van leerlingen in het vo* – 19.166 ouders van vo-leerlingen uitgenodigd; respons van 4.297 ouders (22 procent)
- *(Ouders van) deelnemers in het mbo*¹ – 23.717 mbo-deelnemers uitgenodigd; respons van 3.518 ouders en mbo-deelnemers (15 procent)
- *Vo-scholen* – Alle 654 vo-scholen zijn verzocht om medewerking; respons van 196 scholen (30 procent)
- *Mbo-instellingen* – Er zijn 54 mbo-instellingen benaderd, ROC's en vakinstellingen. In totaal 141 uitnodigingen verstuurd²; respons van 37 (26 procent).

Naar aanleiding van de tegenvallende respons onder mbo-instellingen is aanvullende informatie verzameld over de kosten van mbo-opleidingen door middel van een search op de websites van mbo-instellingen. Dit heeft informatie opgeleverd over 134 mbo-opleidingen van 33 instellingen.

Naast de enquêtes en websearch zijn er ook een kleine tiental telefonische interviews gehouden met ouders en scholen binnen het vo en mbo. Deze interviews hebben verklaringen opgeleverd voor het verschil in opgave van de schoolkosten door ouders en scholen.

Conclusies schoolkosten voortgezet onderwijs

Ontwikkelingen totale schoolkosten

De totale schoolkosten in het voortgezet onderwijs zijn gedaald bij alle onderwijsniveaus sinds het schooljaar 2006-2007. Dit blijkt zowel uit de opgave van ouders als die van scholen. De kosten in het vo nemen toe naarmate het onderwijsniveau stijgt. Vwo-opleidingen zijn het duurst en praktijkonderwijs het goedkoopst. Deze samenhang is ook aangetoond in voorgaande metingen van de schoolkostenmonitor en blijkt sterker uit de enquête onder ouders dan onder scholen.

Verschillen tussen ouders en scholen

De opgave van de totale schoolkosten verschilt niet significant tussen ouders en scholen voor praktijkonderwijs en vmbo. Bij havo en vwo is er wel een significant verschil. Oorzaken voor verschillen tussen ouders en instellingen kunnen worden gevonden in:

- een minder precieze invulling van kosten door ouders (het blijkt vaak om inschattingen te gaan);
- een bredere interpretatie van schoolkosten door ouders (denk aan agenda, pennen, etui, en gymspullen);
- keuzevrijheid van ouders doordat scholen aan ouders en leerlingen de mogelijkheid bieden keuzes te maken binnen de vrijwillige ouderbijdrage (bijvoorbeeld of een leerling meegaat op excursie).

---

¹ Tot 18 jaar zijn de ouders aangeschreven, vanaf 18 jaar de deelnemers zelf. Respondenten hadden de keuze om de vragenlijst als ouder of als deelnemer in te vullen. Hiervoor zijn twee afzonderlijke enquêtes ontwikkeld en beschikbaar gesteld.

² Per ROC zijn drie uitnodigingen verstuurd, omdat de schoolkosten per sector (Economie, Techniek en Zorg en Welzijn) zijn uitgevraagd. Er zijn in totaal 54 mbo-instellingen benaderd (AOC's uitgezonderd).

Veranderingen in specifieke schoolkosten

De totale schoolkosten in het voortgezet onderwijs zijn in het schooljaar 2015-2016 lager dan in voorgaande schooljaren³. In vergelijking met de kosten in het schooljaar 2012-2013 is de daling in de totale kosten toe te schrijven aan een daling in enkele specifieke kostenposten: de vrijwillige ouderbijdrage, kosten voor extra schoolactiviteiten en eenmalige schoolkosten.

De kosten voor ICT zijn gestegen. Het aandeel ouders dat aangeeft kosten te maken voor ICT is toegenomen van circa 20 procent in het schooljaar 2012-2013 naar 50 procent in schooljaar 2015-2016. Daarnaast zijn ook de gemiddelde ICT-kosten per leerling binnen alle onderwijsniveaus significant toegenomen. In de meeste gevallen gaat het om een gemiddelde stijging van €30 per leerling. De gestegen kosten kunnen erop wijzen dat ICT een prominentere plek heeft gekregen in het onderwijs als gevolg van verdere digitalisering.

Informatievoorziening en transparantie

Ouders zijn goed geïnformeerd over de schoolkosten door scholen. Ook zijn zij erg tevreden over de informatieverstrekking rondom de hoogte en besteding van de schoolkosten; 62 procent van de ouders is hier tevreden tot zeer tevreden over. De informatievoorziening door scholen loopt vaak via de schoolgids of de website van de school. De betrokkenheid bij de besluitvorming over schoolkosten loopt volgens scholen vaak via de ouderraad of medezeggenschapsraad. Veel ouders ervaren die betrokkenheid zelf niet. Slechts een derde van de ouders is op de hoogte van het inspraakrecht via de ouder- of medezeggenschapsraad.

Mening over hoogte schoolkosten

Ongeveer de helft van de ouders in het vo (54%) vindt de schoolkosten noch hoog, noch laag. Ruim een derde (37%) vindt de schoolkosten (zeer) hoog en negen procent vindt deze (zeer) laag. Ouders van leerlingen in het praktijkonderwijs zijn relatief het positiefst over de hoogte van de schoolkosten (25% vindt deze (zeer) hoog). Dit hangt samen met het feit dat de schoolkosten in het praktijkonderwijs ook relatief het laagst zijn.

Conclusies schoolkosten middelbaar beroepsonderwijs

Ontwikkelingen totale schoolkosten

De schoolkosten in de BOL zijn tamelijk stabiel. De laatste metingen (schooljaar 2009-2010 en 2015-2016) van de schoolkostenmonitor laten zien dat de hoogte van de schoolkosten volgens ouders vrijwel onveranderd is. Volgens de enquête onder mbo-instellingen is dat ook het geval bij BOL niveau 1 en 2, terwijl de schoolkosten bij BOL niveau 3 en 4 licht dalen. De schoolkosten bij BOL-opleidingen op niveau 3 en 4 zijn relatief het hoogst, zowel volgens ouders als volgens de instellingen.

Bij BBL-opleidingen zijn de totale kosten volgens ouders gedaald. Volgens de mbo-instellingen zijn de kosten tamelijk stabiel. Ze rapporteren een lichte stijging in de kosten van BBL-opleidingen op niveau 1 en 2 en een lichte daling bij BBL-opleidingen op niveau 3 en 4.

Verschillen tussen ouders en mbo-instellingen

Wat betreft de opgave van de schoolkosten bij de BOL is er weinig verschil tussen ouders en mbo-instellingen. Bij de BBL-opleidingen geven de instellingen gemiddeld hogere kosten op dan de ouders; hierbij speelt mee dat werkgevers vaak meebetalen aan de schoolkosten, waardoor deelnemers zelf lagere kosten maken.

³ Het gaat hier specifiek over de schooljaren waarvoor de schoolkosten zijn vastgesteld door middel van de schoolkostenmonitor.

Veranderingen in specifieke schoolkosten

Volgens de opgave van ouders zijn sommige specifieke kosten lager in het schooljaar 2015-2016 dan in het schooljaar 2012-2013 en andere kosten juist hoger. De kosten voor studieboeken zijn aanzienlijk gedaald bij BOL-opleidingen, maar tegelijkertijd zijn de kosten voor gereedschappen en materialen fors gestegen. Voor BBL-opleidingen zijn de kosten voor studieboeken gestegen en de kosten voor gereedschappen en materialen redelijk stabiel. Kosten voor extra activiteiten en eenmalige kosten zijn gedaald bij zowel BOL als BBL.

De kosten voor ICT zijn gedaald voor BOL-opleidingen en gestegen voor BBL-opleidingen. Opvallend daarbij is dat het aandeel ouders/deelnemers dat kosten maakt aanzienlijk is gestegen sinds het schooljaar 2012-2013. Bij BOL-opleidingen betreft het een stijging van 20 procent naar 60 procent en bij BBL-opleidingen van 10 naar 39 procent. Dit is hoogstwaarschijnlijk een gevolg van de toenemende digitalisering, waardoor ICT een steeds prominere plek in het onderwijs krijgt.

Informatievoorziening en transparantie

Alle mbo-instellingen geven aan ouders en deelnemers te informeren over de hoogte van de schoolkosten. Van de ouders/deelnemers zegt circa twee derde geïnformeerd te zijn over de hoogte van de schoolkosten. Deze ouders zijn overwegend positief over de communicatie. Circa een derde van de ouders zegt echter dat de mbo-instelling hen niet over de kosten informeert.

Twee derde van de ouders/deelnemers geeft aan niet te weten of zij invloed kunnen uitoefenen op de hoogte van de schoolkosten. Daarnaast is een kwart er zelfs van overtuigd dat die mogelijkheid er helemaal niet is. Slechts 14 procent van de ouders is op de hoogte van de rol van de medezeggenschapsraad ten aanzien van de hoogte en besteding van de schoolkosten.

Mening over hoogte schoolkosten

In vergelijking met de vorige meting is er nauwelijks verschil in de mening van ouders en deelnemers over de hoogte van de schoolkosten in het mbo. Circa 60 procent van de ouders/deelnemers van BOL-opleidingen vindt de schoolkosten hoog tot zeer hoog. Bij BBL-opleidingen is dat aanzienlijk lager, namelijk circa 40 procent.

Veel ouders/deelnemers in het mbo letten op de kosten. Tussen de 30 a 40 procent heeft geïnformeerd naar de kosten alvorens een keuze te maken voor een opleiding. Bij ongeveer een kwart daarvan hebben de kosten ook meegewogen in de uiteindelijke beslissing.

1 Inleiding

De vergelijkbaarheid met eerdere metingen staat centraal binnen de schoolkostenmonitor. Alleen dan kunnen de ontwikkelingen van de schoolkosten worden vastgesteld. Om deze reden is de huidige meting grotendeels een herhaling van de vorige meting.

1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen

Het ministerie van OCW heeft Oberon en SEO Economisch Onderzoek opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de ontwikkeling van de schoolkosten voor (ouders van) leerlingen in het voortgezet onderwijs (vo) en deelnemers aan het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). De schoolkostenmonitor wordt sinds het schooljaar 2001-2002 gehouden onder ouders en deelnemers en sinds 2006-2007 ook onder scholen. In het schooljaar 2015-2016 is de schoolkostenmonitor wederom uitgevoerd onder ouders/deelnemers en scholen voor voortgezet en middelbaar onderwijs. Bijzonder aan de huidige meting van de schoolkostenmonitor is dat deze geïntegreerd is met de evaluatie van de Wet Gratis Schoolboeken (WGS). De WGS heeft effect op de kosten van leermiddelen voor ouders in het voortgezet onderwijs. De vraag naar de ontwikkeling van de schoolkosten is dan ook onderdeel van de evaluatie van de WGS. Ondanks deze integratie levert het onderzoek een afzonderlijk rapport op met de bevindingen van de schoolkosten in het schooljaar 2015-2016.

De schoolkostenmonitor 2015-2016 geeft antwoord op de vraag wat de hoogte is van de totale schoolkosten voor (ouders van) leerlingen in het vo en deelnemers in het mbo en hoe deze kosten zich ten opzichte van de vorige metingen hebben ontwikkeld. Daarbij worden de kosten gespecificeerd per onderwijsniveau in het vo en per leerweg en niveau in het mbo. Daarnaast bevat de schoolkostenmonitor de ontwikkeling van verschillende financiële tegemoetkomingen voor leerlingen en ouders en informatie over oorzaken van deze ontwikkeling. Dit laat zich vertalen in de volgende uitgewerkte vraagstelling:

1. Wat is de ontwikkeling in schoolkosten in het vo en mbo, uitgesplitst naar schoolsoort, leerjaar, onderwijstype en onderwijsrichting?
  - a. Wat is de ontwikkeling van de totale kosten volgens ouders en deelnemers?
  - b. Wat is de ontwikkeling van de kosten voor leerlingen en ouders per categorie: vrijwillige ouderbijdrage, éénmalige uitgaven, gereedschappen en materialen, ICT-kosten, extra schoolactiviteiten (excursies e.d.), extra onderwijs (bijles e.d.), stages en reiskosten?
2. Welke oorzaken en verklaringen zijn er voor de ontwikkeling in kosten voor scholen en ouders?
  - a. Wat vinden ouders en deelnemers van de hoogte van de totale schoolkosten?
  - b. Wat is de ontwikkeling in het betalingsgedrag van ouders ten opzichte van de verschillende typen ouderbijdragen en met name de vrijwillige ouderbijdrage?
  - c. Welke informatie verschaffen scholen aan ouders en deelnemers over hun rechten en plichten?
  - d. Hoe ontwikkelen scholen beleid ten opzichte van specifieke kostenposten?
  - e. Welke verantwoording leggen scholen af over het beleid ten aanzien van ouderbijdragen en wat is de rol van de medezeggenschap?
3. Welke tegemoetkomingen in de schoolkosten bestaan er?
  - a. Tegemoetkomingen van de overheid, gemeenten en particuliere instanties.
  - b. Tegemoetkomingen door de school
  - c. Inkomsten uit beroepspraktijkvorming (mbo specifiek)

1.2 Onderzoeksmethoden

De schoolkostenmonitor 2015-2016 is grotendeels een herhaling van de meting uit 2012-2013 en daaraan voorafgaande metingen. De vraagstelling, onderzoeksopzet, analyse van de gegevens en de opzet van de rapportage is zo identiek mogelijk gehouden om vergelijkbaarheid tussen metingen te garanderen. Ten opzichte van de vorige metingen is deeltijd BOL echter buiten beschouwing gelaten, omdat dit type onderwijs niet meer bekostigd wordt voor de overheid.

Enquêtes

De basis van de schoolkostenmonitor wordt gevormd door een viertal online enquêtes:

1. Ouders van leerlingen in het vo;
2. (Ouders van) deelnemers in het mbo⁴;
3. Vo-scholen;
4. Mbo-instellingen.

Voor het uitzetten van de vragenlijsten onder ouders en deelnemers is een gestratificeerde steekproef getrokken in samenwerking met de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) van het ministerie van OCW, volgens de volgende specificaties:

- In het vo zijn in totaal 20.000 leerlingen getrokken, representatief verdeeld over de relevante onderwijsniveaus (praktijkonderwijs, vmbo, havo, vwo) en onderbouw/bovenbouw.
- In het mbo zijn 25.000 deelnemers getrokken, naar verhouding van totale leerlingaantallen verdeeld over sectoren (Economie, Techniek en Zorg en Welzijn), leerweg (BOL, BBL) en opleidingsniveau (mbo 1-2, mbo 3-4).

Ouders en deelnemers zijn via een brief per post aangeschreven om mee te werken aan de schoolkostenmonitor. In totaal zijn de vragenlijsten vier weken online geweest (5 november – 31 november 2015). Na twee weken is een rappel gestuurd naar iedereen die tot dan toe nog niet had deelgenomen.

Alle vo-scholen en mbo-instellingen zijn uitgenodigd om deel te nemen aan de schoolkostenmonitor. Voor het vo en mbo is een verschillende werkwijze gehanteerd bij het benaderen van de scholen. Alle 654 scholen voor voortgezet onderwijs zijn uitgenodigd per e-mail, waarbij de uitnodiging ter attentie van de schoolleider is verzonden. Om de respons te maximaliseren is er kort na het versturen van de uitnodigingen telefonisch contact gelegd met bijna alle scholen om te controleren of de uitnodigingen zijn aangekomen. In totaal heeft de enquête zeven weken open gestaan (5 oktober – 19 november 2015) en zijn er twee rappels gestuurd.

Bij het benaderen van mbo-instellingen is een aanpak op maat gehanteerd. Bij eerdere metingen van de schoolkostenmonitor bleef de respons namelijk achter op de verwachtingen. Om een zo hoog mogelijke respons te behalen is er een telefonische voorronde gehouden onder ROC's en vakcolleges om te achterhalen aan wie de vragenlijst dient te worden voorgelegd. Op deze manier is er persoonlijk contact gelegd met de contactpersonen en is er enkele malen contact geweest in het kader van responsbevordering. Parallel aan de vo-scholen heeft de enquête zeven weken open gestaan (5 oktober – 19 november 2015). Ondanks de aanpak op maat bleef de respons van mbo-instellingen wederom achter op de verwachtingen. Om deze reden is gezocht naar alternatieve manieren om informatie over de schoolkosten van mbo-opleidingen te verzamelen. Eén van de mogelijkheden betrof het opzoeken

---

⁴ Tot 18 jaar zijn de ouders aangeschreven, vanaf 18 jaar de deelnemers zelf. Respondenten hadden de keuze om de vragenlijst als ouder of als deelnemer in te vullen. Hiervoor zijn twee afzonderlijke enquêtes ontwikkeld en beschikbaar gesteld.

van informatie via de websites van mbo-instellingen. Deze aanvullende bron is benut binnen de huidige meting.

Telefonische interviews

Als verdieping op de enquêtes zijn telefonische interviews gehouden met ouders/deelnemers en vertegenwoordigers van scholen. Hiermee is meer inzicht verkregen in verklaringen voor verschillen in opgave van kosten tussen ouders/deelnemers en scholen.

Selectie van de respondenten in vo en mbo

In de enquête onder scholen en ouders is gevraagd of respondenten bereid waren eventuele aanvullende vragen over de opgegeven schoolkosten te beantwoorden. Aan de respondenten die hiertoe bereid waren is gevraagd naar hun contactgegevens. Bij 13 scholen voor voortgezet onderwijs was er een match tussen de school en ouders die bereid waren om aanvullende vragen te beantwoorden. Hieruit zijn er zes geselecteerd voor telefonische interviews. Bij de selectie is gekeken naar de mate van verschil in opgegeven kosten tussen ouders en de school. Matches waarvan de ingevulde kosten nagenoeg overeenkwamen zijn zoveel mogelijk buiten de selectie gehouden.

Eenzelfde werkwijze is gevolgd bij het mbo. Voor vier van de acht instellingen die aangaven bereid te zijn om enkele aanvullende vragen te beantwoorden, kon een match worden gemaakt met ouders die hier ook toe bereid waren.⁵ Vervolgens zijn er zes matches geselecteerd voor aanvullend onderzoek. Bij deze selectie zijn de door ouders opgegeven schoolkosten als uitgangspunt genomen. Hierbij is gelet op in het oog springende zaken als hoge bedragen voor studieboeken en grote verschillen in schoolkosten tussen gelijkwaardige mbo-opleidingen.

Werkwijze telefonische interviews

In het voortgezet onderwijs hebben zowel ouders als scholen de kosten per categorie opgegeven, waarbij het mogelijk was om deze op dat niveau te vergelijken. In het mbo versilde de wijze waarop de kosten zijn uitgevraagd voor beide groepen: scholen zijn gevraagd om de gemiddelde schoolkosten per sector op te geven, terwijl ouders opleidingsspecifieke kosten hebben opgegeven. Hierdoor was het niet mogelijk om de schoolkosten één op één te vergelijken tussen ouders en scholen. Er is daarom voor gekozen om de opgegeven schoolkosten van de ouders als uitgangspunt te nemen. Na het selecteren van de zes matches zijn eerst de ouders gebeld. Vervolgens is contact gelegd met de mbo-instellingen om de schoolkosten door te lopen. In het mbo gebeurde dit op opleidingsniveau. De telefonische interviews richtten zich voornamelijk op:

- Controle opgegeven kosten⁶
- Opbouw van de kosten per categorie (welke kostenposten zijn hierin opgenomen?)
- Wijze van aanschaf van boeken (tweedehands/nieuw, welke leverancier)
- Aard van de kosten (verplicht/niet verplicht, noodzakelijk/niet noodzakelijk)

Websearch schoolkosten mbo

Aanvullende op de enquêtes in het mbo, is er informatie ingewonnen over de schoolkosten via de websites van mbo-instellingen. Uitgangspunt hierbij was om per mbo-instelling de kosten van twee opleidingen per sector (Economie, Techniek en Zorg en Welzijn) te achterhalen. Om de match tussen ouders/deelnemers en mbo-instellingen zo optimaal mogelijk te maken, is de selectie van mbo-opleidingen voor de websearch gebaseerd op de respons van de ouders/deelnemers. Per mbo-instelling

⁵ In totaal is een keuze gemaakt uit 37 ouders van vier verschillende mbo-instellingen.

⁶ Alleen bij ouders.

is vastgesteld van welke opleidingen de meeste ouders/deelnemers hebben meegedaan. Vervolgens is naar de schoolkosten van deze specifieke opleidingen gezocht.

1.3 Leeswijzer

Deze rapportage van de schoolkostenmonitor 2015-2016 is opgebouwd uit twee inhoudelijke hoofdstukken met betrekking tot de schoolkosten in het voortgezet onderwijs en twee inhoudelijke hoofdstukken over de schoolkosten in het mbo. Ten opzichte van voorgaande rapportages van de schoolkostenmonitor is gekozen voor een alternatieve presentatie van de uitkomsten. Schoolkosten volgens ouders/deelnemers en scholen worden zoveel mogelijk simultaan gepresenteerd. Hierdoor wordt gelijk inzichtelijk of er verschillen bestaan tussen ouders en scholen. De verschillen in uitkomst tussen ouders/deelnemers en scholen voor het schooljaar 2015-2016 zijn getoetst op significantie.

Schoolkosten voortgezet onderwijs

In Hoofdstuk 2 wordt de ontwikkeling van de totale schoolkosten voor het vo in beeld gebracht aan de hand van vier opeenvolgende metingen van de schoolkostenmonitor (2006-2007, 2009-2010, 2012-2013 en 2015-2016). De totale kosten worden vervolgens vergeleken tussen ouders en scholen en er worden verklaringen gegeven voor de gevonden verschillen. Ook komen de baten voor ouders en informatievoorziening van scholen richting ouders aan de orde. In Hoofdstuk 3 worden de schoolkosten per categorie behandeld, waarbij de uitkomsten van zowel ouders als scholen worden vergeleken met de uitkomsten van de vorige meting (2012-2013).

Schoolkosten middelbaar beroepsonderwijs

Hoofdstuk 4 geeft inzicht in de ontwikkeling van de schoolkosten in het mbo op basis van de laatste drie metingen van de schoolkostenmonitor (2009-2010, 2012-2013 en 2015-2016). De totale kosten worden vergeleken tussen ouders/deelnemers en mbo-instellingen en er wordt ook een vergelijking gemaakt met de uitkomsten van de websearch. Financiële ondersteuning en informatie rondom schoolkosten worden eveneens aan de orde gebracht. In Hoofdstuk 5 is informatie opgenomen over de schoolkosten per categorie volgens ouders⁷ en worden deze vergeleken met de vorige meting (schooljaar 2012-2013).

---

⁷

Via de enquête onder mbo-instelling en via de websearch is onvoldoende informatie verzameld over de schoolkosten per categorie om daar over te kunnen rapporteren.

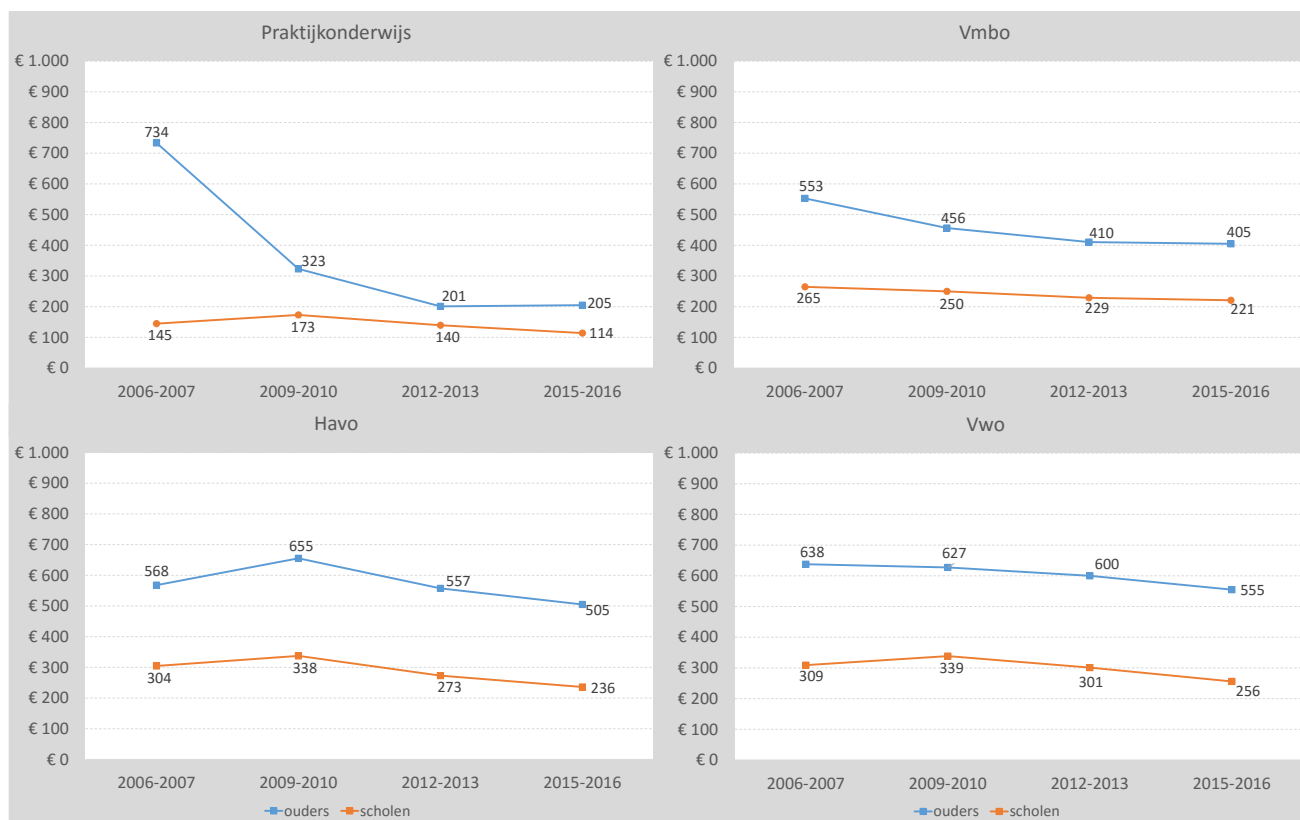
2 Ontwikkeling schoolkosten in het voortgezet onderwijs

De totale schoolkosten in het voortgezet onderwijs zijn sinds het schooljaar 2006-2007 gedaald. Dat blijkt uit de opgave van zowel ouders als scholen. Vwo-opleidingen zijn relatief het duurst binnen het voortgezet onderwijs.

2.1 Ontwikkeling totale schoolkosten

Om de ontwikkeling van de totale schoolkosten in het voortgezet onderwijs inzichtelijk te maken, is naast de huidige meting gebruik gemaakt van een aantal voorgaande metingen. Als startpunt is het schooljaar 2006-2007 genomen. Dit is de eerste meting in het voortgezet onderwijs die een beeld geeft van de schoolkosten volgens zowel ouders als scholen. In de jaren daarna is dat herhaald, waardoor er momenteel vier metingen met elkaar vergeleken kunnen worden. De bedragen uit voorgaande metingen zijn gecorrigeerd voor inflatie zodat alle schoolkosten op het huidige prijspeil zijn weergegeven. Het resultaat daarvan is weergegeven in Figuur 2.1.

Figuur 2.1 Dalende schoolkosten bij alle onderwijsniveaus

De totale schoolkosten laten sinds het schooljaar 2006-2007 een dalende trend zien bij alle onderwijsniveaus. Dit geldt voor de opgave van ouders en scholen. De totale schoolkosten zijn het laagst in het praktijkonderwijs, behalve volgens ouders in het schooljaar 2006-2007. In die meting waren voornamelijk de eenmalige kosten (o.a. atlas, rekenmachine, woordenboeken) en de kosten voor ICT volgens ouders aanzienlijk hoger in het praktijkonderwijs dan in de overige onderwijsniveaus. Een verklaring hiervoor is niet vermeld in de schoolkostenmonitor 2006-2007.

Opvallend is dat de totale schoolkosten volgens scholen nauwelijks verschillen tussen vmbo, havo en vwo. Volgens ouders nemen de kosten toe met het niveau van het onderwijs. Zij rapporteren de laagste kosten in het praktijkonderwijs en de hoogste kosten in het vwo. Dit geldt voor alle vier de metingen.

2.2 Vergelijking schoolkosten tussen ouders en instellingen

De hoogte van schoolkosten is zowel aan ouders als scholen gevraagd. Het is interessant om na te gaan of zij verschillend rapporteren over kosten. In paragraaf 2.1 zijn de gemiddelde totale schoolkosten weergegeven voor zowel ouders als scholen. Hieruit blijkt dat er bij alle onderwijsniveaus verschil is tussen de gemiddelde opgave van ouders en scholen. Het verschil in opgave is het kleinst bij het praktijkonderwijs en neemt toe met het onderwijsniveau.

Een belangrijk verschil in opgave wordt verklaard door de kostencategorieën die zijn meegenomen in de totale schoolkosten. Bij ouders zijn bijvoorbeeld de kosten voor bijles en huiswerkbegeleiding meegerekend⁸, terwijl die kosten niet zijn uitgevraagd aan scholen. Om een zuivere vergelijking te maken tussen ouders en scholen dient het totaalbedrag dezelfde kostencategorieën te bevatten. De kostencategorieën die zowel aan ouders als scholen zijn uitgevraagd betreffen:

- vrijwillige ouderbijdrage;
- gereedschappen en materialen;
- ict-benodigdheden;
- extra schoolactiviteiten;
- eenmalige kosten.

Op basis van bovenstaande vijf kostencategorieën is een nieuw totaal berekend⁹ voor ouders voor het schooljaar 2015-2016. Op basis van dat totaal is een goede vergelijking met scholen mogelijk, omdat het nu een optelling is van dezelfde kostencategorieën. In Tabel 2.1 zijn de gemiddelde bedragen weergegeven van de totale schoolkosten per onderwijsniveau gebaseerd op bovenstaande vijf kostencategorieën.

Tabel 2.1 Ouders rapporteren hogere schoolkosten dan scholen in havo en vwo

Onderwijsniveau	Ouders [*]	Scholen [@]	Verskil [§]
Praktijkonderwijs	€ 133	€ 114	n.s.
Vmbo	€ 320	€ 223	n.s.
Havo	€ 389	€ 235	**
Vwo	€ 430	€ 256	**

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders [@] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* scholen

^{*}= significant op 5%-niveau; ^{**}=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

[§] Getoetst is of de verdeling van ouders verschilt van de verdeling van scholen d.m.v. Kruskal-Wallis test

De gemiddelde opgave van ouders is voor alle onderwijsniveaus hoger dan de gemiddelde opgave van scholen. Voor dit nieuwe totaalbedrag blijft gelden dat het verschil het kleinst is bij praktijkonderwijs en stijgt met het onderwijsniveau. De opgave van ouders en scholen verschillen niet significant van elkaar

⁸ Reiskosten zijn – conform voorgaande metingen – buiten het totaal van ouders.

⁹ Dit totaal is niet simpelweg een optelling van de bedragen in Tabel 3.1,

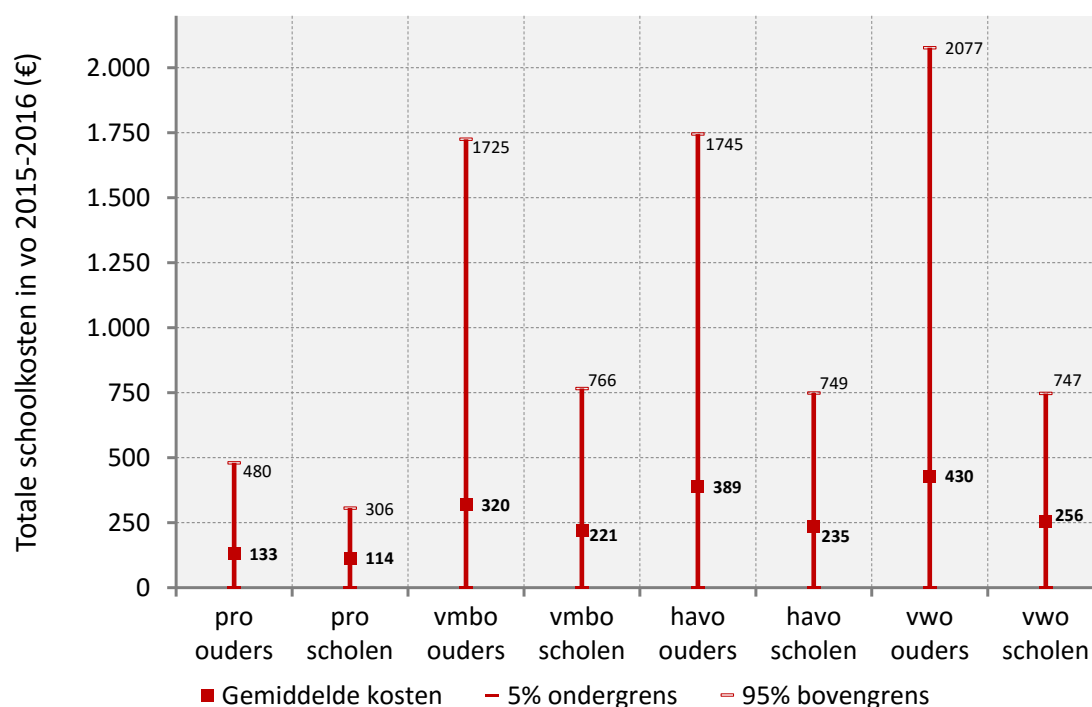
Tabel 3.3, Tabel 3.4, Tabel 3.5 en Tabel 3.6, omdat het percentage ouders dat buiten beschouwing is gelaten (antwoord 'weet niet') verschilt per kostencategorie. De bedragen in Tabel 2.1 betreft het gemiddelde van ouders die op geen van de vijf kostencategorieën 'weet niet' heeft geantwoord.

in het praktijkonderwijs¹⁰ en vmbo. Bij havo en vwo is dat wel het geval. Ouders rapporteren hogere bedragen dan scholen doen.

De spreiding van de totale schoolkosten is groot. In Figuur 2.2 zijn de kosten volgens zowel ouders als scholen per onderwijsniveau naast elkaar weergegeven (vanaf 5% ondergrens tot aan 95% bovengrens¹¹). In het praktijkonderwijs liggen de bedragen van ouders tussen nul en €480, die van scholen tussen nul en €306. Het gemiddelde bedrag is respectievelijk €133 en €114, een verschil van €19. Bij de overige onderwijsniveaus is de spreiding onder ouders circa vier keer zo groot als bij het praktijkonderwijs, onder scholen ruim twee keer zo groot. Dat kan deels worden verklaard door het kleinere aantal ouders en scholen in het praktijkonderwijs ten opzichte van de overige onderwijsniveaus.

De spreiding bij scholen is kleiner dan bij ouders. Dit ligt hoogstwaarschijnlijk aan het feit dat scholen rapporteren over gemiddelde kosten. Voor bijvoorbeeld de kosten van een laptop zal de school een standaardbedrag opgeven, terwijl de besteding van ouders aan een laptop veel gevarieerder zal zijn dan het standaardbedrag genoemd door de school.

Figuur 2.2 Grote spreiding in opgave schoolkosten vo

Verklaring voor verschillen

Op basis van zes gevoerde gesprekken met ouders en instellingen zijn er vijf verklaringen te geven voor verschillen in opgegeven schoolkosten. Deze verklaringen zijn ingedeeld in twee categorieën en is schematisch weergegeven in Tabel 2.2.

¹⁰ Het aantal scholen met praktijkonderwijs dat heeft meegedaan aan de schoolkostenmonitor 2015-2016 is relatief klein (n=40), wat kan meespelen in het feit dat de verdelingen niet significant van elkaar verschillen.

¹¹ Hierdoor worden uitschieters aan de onder- en bovenkant buiten beschouwing gelaten.

Tabel 2.2 Verschillen verklaarbaar door verschil in kosten en hoogte van bedragen

Kostencategorie	Verschil in kosten per kostencategorie			Verschil in bedragen	
	Vrijwillige ouderbijdrage	Gereedschappen en materialen	Extra activiteiten	Alle kosten	Extra activiteiten
Oorzaak	Opties in vrijwillige ouderbijdrage	Verschil in kostenposten	Excursies buiten schoolkostenpakket	Inschatting van bedragen	Overlap tussen kostencategorieën
Gevolg voor kosten	Ouders > scholen	Ouders > scholen	Ouders > scholen	Ouders ≠ scholen	Ouders > scholen

Verschil in kosten per kostencategorie

Ouders rekenen soms meer kosten mee dan scholen. Bij de vrijwillige ouderbijdrage tellen ouders vaak zowel het algemene deel als het optionele deel mee in de totale kosten, terwijl scholen alleen rapporteren over het algemene deel. Het algemene deel dekt de basiskosten voor onder andere sportdagen, kluisjes en kopieerkosten. Het optionele deel bestaat vaak uit excursies en extra-curriculaire cursussen. Binnen dit optionele deel beslissen ouders zelf of hun kind hieraan deelneemt en dus kosten hiervoor maakt. Deze keuzevrijheid zorgt er ook voor dat ouders van dezelfde school verschillende bedragen betalen en opgeven.

Bij gereedschappen en materialen is er ook een discrepantie tussen ouders en scholen mogelijk. Daar waar deze kostencategorie door scholen vaak wordt gelimiteerd tot een (grafische) rekenmachine en in enkele gevallen een laptop, interpreteren ouders deze categorie vaak breder. Zo gaf een ouder aan dat haar dochter recentelijk een nieuwe agenda, etui en pennen nodig had. Dergelijke kosten worden door de school niet gezien als schoolkosten, maar tellen voor ouders wel degelijk mee.

Binnen de kostencategorie extra schoolactiviteiten nemen ouders en scholen ook niet altijd dezelfde kostenposten mee. Vrijwel alle geïnterviewde scholen brengen de kosten voor excursies, stedentrips en andere uitjes aan het begin van het schooljaar in rekening bij ouders. Hierdoor komen ouders niet voor verrassingen te staan. Toch komt het in de praktijk voor dat niet alle activiteiten hierin zijn meegenomen. Eén van de ouders vertelde bijvoorbeeld dat haar dochter vroeg om geld voor een treinkaartje voor een uitje naar een museum met haar klas. Omdat dit uitje niet was opgenomen in het pakket schoolkosten dat aan het begin van het schooljaar door deze ouder is betaald, heeft zij navraag gedaan bij de school. De school gaf aan dat deze excursie buiten het reguliere schoolkostenpakket viel. Aannemelijk is dat dergelijke situaties zich vaker voordoen.

Verschil in bedragen

Ouders geven vaak hogere bedragen op per kostenpost dan scholen. Enkele ouders gaven bijvoorbeeld aan dat zij bij het invullen van de enquête niet altijd de facturen van de schoolkosten hebben geraadpleegd. Voor sommige kosten zijn inschattingen gemaakt. Hierdoor wijken ingevulde bedragen weleens af van de bedragen die in werkelijkheid zijn betaald. Zo gaf een respondent aan dat zij bij invulling van de enquête 'de factuur wel ergens had liggen', maar deze niet zo snel kon vinden. Tijdens het telefoongesprek, waarbij zij geconfronteerd werd met de ingevulde bedragen, wist ze de factuur wel te raadplegen en bleek ze de vrijwillige ouderbijdrage enkele tientjes te hoog te hebben ingeschat. Daarnaast blijkt dat sommige ouders dubbele kosten hebben opgeven. Hieraan ligt ten grondslag dat scholen verschillen in de manier waarop en frequentie waarmee ze kosten in rekening brengen bij ouders. De kosten voor excursies is hier een voorbeeld van. Bij de ene school vallen deze kosten onder de vrijwillige ouderbijdrage en bij een andere school worden ze apart in rekening gebracht. In de

enquête is daardoor zowel naar de hoogte van de vrijwillige ouderbijdrage als de kosten voor excursies gevraagd. In de gesprekken bleek dat scholen excursies die optioneel zijn in de vrijwillige ouderbijdrage vaak niet als kostenpost in de categorie excursies opnemen, terwijl ouders deze kosten in sommige gevallen opnemen in beide kostencategorieën. Dit kan de soms grote verschillen verklaren tussen ouders en scholen.

2.3 Verschillende aspecten van de schoolkosten

Mening van ouders over hoogte schoolkosten

De jaarlijkse kosten voor ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs kunnen aardig oplopen. In het vmbo, havo en vwo gaat het om gemiddeld drie- a vierhonderd euro, maar er worden ook bedragen van ruim €1.000 genoemd door ouders. Dit kan een behoorlijke uitgave zijn, zeker voor minder welvarende ouders en in het geval van meerdere kinderen per gezin. Er is daarom gevraagd naar de mening van ouders over de hoogte van de schoolkosten.

Ongeveer de helft van de ouders in het vo (54%) vindt de schoolkosten noch hoog, noch laag. Ruim een derde (37%) vindt de schoolkosten (zeer) hoog en negen procent vindt deze (zeer) laag. Uitsplitsingen naar onderwijsniveau zijn weergegeven in Tabel 2.3, waarin ook de resultaten van de vorige meting zijn opgenomen. Te zien is dat ongeveer een kwart van de ouders van leerlingen in het praktijkonderwijs de schoolkosten (zeer) hoog vindt. Dat is onveranderd sinds de vorige meting. Relatief meer ouders van havisten vinden de schoolkosten (zeer) hoog, maar de verschillen tussen havo, vmbo en vwo zijn klein.

Tabel 2.3 Relatief meer ouders van havisten vinden schoolkosten hoog

Aandeel van de ouders dat schoolkosten (zeer) hoog vindt	Meting 2015-2016	Meting 2012-2013
Praktijkonderwijs	23%	26%
Vmbo	35%	31%
Havo	42%	35%
Vwo	38%	34%

Tegemoetkomingen in de schoolkosten door de overheid, gemeenten en particuliere instanties

De overheid bekostigt het onderwijs. In het voortgezet onderwijs gaat het om een jaarlijks bedrag van gemiddeld €7.826¹² per leerling. Via het kindgebonden budget kunnen ouders een compensatie krijgen voor de schoolkosten. De hoogte van die compensatie is afhankelijk van de leeftijd van het kind en de hoogte van het gezinsinkomen. Voor kinderen van 12 tot en met 15 jaar is dat maximaal €231 per jaar, voor kinderen van 16 en 17 jaar maximaal €412 per jaar. Leerlingen van 18 jaar en ouder ontvangen een tegemoetkoming scholieren van DUO, die bestaat uit een basistoelage en eventuele aanvullende toelage. In de basistoelage is onderscheid tussen thuis- en uitwonende vo-leerlingen. Thuiswonenden ontvangen €112,62 per maand, uitwonenden €262,58¹³. De aanvullende toelage is afhankelijk van het gezinsinkomen, het onderwijs dat wordt gevolgd (particulier/bekostigd, onderbouw/bovenbouw, regulier/speciaal, vavo) en het aantal kinderen per gezin. Maximaal betreft het een bedrag van €115,17 per maand.

Naast de compensaties door de overheid, is het ook mogelijk om gebruik te maken van de regelingen van gemeenten op het gebied van schoolkosten. De regelingen en voorwaarden om voor die regelingen

¹² Bron: rijksbegroting OCW 2015.

¹³ Geldt voor de maanden januari – juli 2016.

in aanmerking te komen verschillen per gemeente. Daarnaast zijn er ook particuliere fondsen, zoals Stichting Leergeld waar een beroep op gedaan kan worden.

Tegemoetkomingen in de schoolkosten door scholen

Iets meer dan de helft van de scholen (55%) geeft aan dat zij voorzieningen hebben voor extra financiële tegemoetkoming aan ouders. De voorzieningen die zij hebben, zijn weergegeven in Tabel 2.4. Bijna de helft van de groep scholen die een voorziening heeft, biedt op verzoek van ouders een ad hoc regeling. Ook blijkt een derde van de scholen met een voorziening een schoolfonds te hebben. De tegemoetkomingen aan ouders die voortkomen uit deze voorzieningen, worden vaak uit de algemene middelen van de school bekostigd. Een enkele school geeft aan dat hier rekening mee wordt gehouden bij het vaststellen van bepaalde kosten die in rekening worden gebracht bij ouders. In dat geval compenseren ouders elkaar. Ondanks de volgens scholen beschikbare voorzieningen geeft slechts 0,6 procent van alle ouders die hebben meegewerkt aan de schoolkostenmonitor aan dit jaar financiële ondersteuning te hebben gekregen van school.

Tabel 2.4 *Helft van de scholen heeft voorziening voor compensatie aan ouders*

Voorziening	% van de scholen die een voorziening heeft
Ad hoc verstrekking op verzoek	47%
Schoolfonds	33%
Voorziening die op aanvraag beschikbaar is	29%
Anders	23%

Ruim 90 procent van de scholen, die een voorziening hebben voor extra financiële tegemoetkoming aan ouders, informeert ouders daarover. De meest gebruikte kanalen om ouders te informeren zijn de schoolgids en de website van de school. Dat slechts 20 procent van de ouders geïnformeerd is over de mogelijkheden voor financiële tegemoetkoming door scholen wijst erop dat de communicatie richting ouders beter kan.

Naast de besproken voorzieningen bieden scholen ook regelingen rondom de vrijwillige ouderbijdrage. Deze worden apart behandeld in paragraaf 3.1.

Informatievoorziening rondom schoolkosten door scholen

Alle scholen informeren ouders over de schoolkosten. Dat wordt bevestigd door de ouders. Ook zij geven unaniem aan dat ze geïnformeerd zijn. Het merendeel van de scholen informeert ouders via de schoolgids (85%), de website (77%) of via een (nieuws)brief (52%). Het informeren via ouderavonden of de ouderraad/medezeggenschapsraad komt minder vaak voor, namelijk respectievelijk 45 procent en 27 procent. Ouders geven bovendien aan tevreden te zijn over de informatieverstrekking rondom de hoogte en de besteding van de schoolkosten. Hier is 62 procent (zeer) tevreden over.

Vrijwel alle scholen zeggen dat ouders betrokken worden bij de besluitvorming over de schoolkosten. Die betrokkenheid loopt vaak via de ouderraad of medezeggenschapsraad. Ongeveer een derde van de scholen geeft ook aan dat er een mogelijkheid is om individueel bezwaar te maken. Ouders ervaren die betrokkenheid niet: de helft van alle ouders zegt niet te weten of ouders betrokken worden bij de besluitvorming en nog eens 11 procent geeft aan geen invloed te hebben op de hoogte van de schoolkosten. Slechts een derde van de ouders geeft aan dat inspraak mogelijk is via de ouder- of medezeggenschapsraad. Desondanks zeggen vier op de tien ouders bekend te zijn met de rol van de medezeggenschapsraad ten aanzien van de hoogte en besteding van de schoolkosten.

Volgens de meerderheid van de scholen speelt vooral de ouderraad of medezeggenschapsraad een rol in het informeren van ouders over de gerealiseerde besteding van de schoolkosten. Ook leggen scholen daarover verantwoording af in het jaarverslag wat ouders kunnen raadplegen. Het terugstorten van teveel betaalde schoolkosten aan ouders komt op een derde van de scholen voor. Dit is ongeveer tien procent minder dan bij de vorige meting.

3 Specifieke schoolkosten in het voortgezet onderwijs 2015-2016

De totale schoolkosten bestaan uit verschillende kostencategorieën. Deze kostencategorieën worden afzonderlijk van elkaar gepresenteerd en vergeleken tussen ouders en scholen. Er wordt tevens een vergelijking gemaakt met de uitkomsten van de vorige meting van de schoolkostenmonitor

3.1 Vrijwillige ouderbijdrage

De vrijwillige ouderbijdrage is de meest voorkomende kostenpost voor ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Acht op de tien ouders ontvangt een verzoek van school om een vrijwillige bijdrage te leveren aan de kosten die de school maakt. Dit percentage is iets minder hoog dan instellingen zelf aangeven: 93 procent zegt een vrijwillige bijdrage te vragen aan ouders.

De kosten die onder de vrijwillige ouderbijdrage vallen, verschillen per school. In het ene uiterste betreft het een verzameling van alle kosten die een school in rekening brengt bij ouders, waaronder ook de kosten voor excursies. In dat geval betreft het de enige kostenpost en ontvangen ouders slechts één betaalverzoek per jaar. In het andere uiterste ontvangen ouders meerdere betalingsverzoeken per jaar, waarvan de vrijwillige ouderbijdrage vaak de eerste in het schooljaar is. Bij het vergelijken van de vrijwillige ouderbijdrage tussen scholen is het daarom van groot belang om goed de kostenposten vast te stellen die eronder vallen.

Zowel volgens ouders als instellingen neemt de vrijwillige ouderbijdrage toe naarmate het onderwijsniveau stijgt (zie Tabel 3.1). In het praktijkonderwijs is de vrijwillige ouderbijdrage gemiddeld het laagst (€36 volgens ouders en €55 volgens scholen). In het vwo is deze gemiddeld het hoogst (€85 volgens ouders en €76 volgens scholen). Dit verband was ook zichtbaar in voorgaande metingen van de schoolkostenmonitor.

Tabel 3.1 Vrijwillige ouderbijdrage gedaald ten opzichte van schooljaar 2012-2013

Onderwijsniveau	Meting 2015-2016			Meting 2012-2013 [^]		Verskil ⁵
	Ouders [#]	Scholen [@]	Verskil ⁵	Ouders [*]	Scholen [@]	Ouders
Praktijkonderwijs	€ 36	€ 44	n.s.	€ 66	€ 68	*
Vmbo	€ 60	€ 54	n.s.	€ 91	€ 90	**
Havo	€ 67	€ 58	n.s.	€ 105	€ 102	**
Vwo	€ 85	€ 62	n.s.	€ 138	€ 107	**

[^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187)

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders. [@] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* scholen.

⁵ Getoetst is of de verdeling van ouders verschilt tussen beide metingen d.m.v. Kruskal-Wallis test

*= significant op 5%-niveau; **=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

De gemiddelde ouderbijdrage is berekend conform de methodiek in voorgaande metingen. Dit houdt in dat er is gemiddeld over alle ouders en scholen, ook degenen die geen kosten hebben opgegeven/gevraagd¹⁴. In de huidige meting is het aandeel ouders dat geen vrijwillige ouderbijdrage

¹⁴ Ouders die niet weten of ze een vrijwillige ouderbijdrage hebben betaald, zijn wel buiten beschouwing gelaten.

heeft betaald 30 procent¹⁵. Wanneer deze ouders buiten beschouwing worden gelaten, komt het gemiddelde bedrag voor bijvoorbeeld praktijkonderwijs uit op €61 en voor vwo op €121. Het verschil bij scholen is minder groot dan bij ouders, omdat 93 procent van alle scholen een vrijwillige ouderbijdrage vraagt.

De opgaven van ouders en scholen liggen gemiddeld dicht bij elkaar. In het praktijkonderwijs, vmbo en havo verschilt het gemiddelde maximaal €9. Bij het vwo is het verschil iets groter, namelijk €23. Geen van de verschillen zijn significant.

De vrijwillige ouderbijdrage verschilt ook nauwelijks per leerjaar¹⁶. Circa driekwart (77 procent) van de scholen geeft aan dat deze niet verschilt per leerjaar en dat wordt bevestigd door de opgave van ouders. Het verschil volgens ouders tussen onderbouw en bovenbouw voor het vmbo, havo en vwo is gemiddeld maximaal €14 (zie Tabel B2.1 in Bijlage 2).

Ten opzichte van de vorige meting is de gemiddelde opgave van de vrijwillige ouderbijdrage gedaald bij alle onderwijsniveaus, zowel volgens ouders als scholen. Volgens ouders is de daling het sterkst en daarvan is ook aangetoond dat de verschillen significant zijn.

Besteding van de ouderbijdrage

Inkomsten uit de vrijwillige ouderbijdrage worden vooral gebruikt om feesten en vieringen en buitenschoolse/extra activiteiten te bekostigen (zie Tabel 3.2). Onderaan de rangorde van de besteding van de vrijwillige ouderbijdrage staat automatisering en ict en de categorie anders, waarin o.a. schoolpassen, extra toezicht en bijdrage aan het schoolfonds genoemd zijn.

Zes op de tien ouders geven aan geïnformeerd te zijn over de besteding van de vrijwillige ouderbijdrage. Hierin is nauwelijks verschil te zien tussen verschillende onderwijsniveaus binnen het voortgezet onderwijs. Ouders worden hiervan voornamelijk op de hoogte gebracht door scholen via een (nieuws)brief.

Tabel 3.2 Feesten en vieringen vrijwel altijd bekostigd vanuit ouderbijdrage

Doeleinden	% van de scholen
Feesten en vieringen	77%
Buitenschoolse /extra schoolactiviteiten	75%
Sport, ontspanning en toneel	66%
Kluisjes	47%
OR, MR en LR	45%
Media, bibliotheek en open leercentrum	42%
Drukwerk voor leerlingen/ouders	40%
Verzekeringen	40%
Kopieer- en printkosten	39%
Identiteitsgebonden activiteiten	33%
Automatisering en ICT	17%
Anders	12%

¹⁵ Dit kan bijvoorbeeld komen doordat de enquête redelijk vroeg in het schooljaar is gehouden en de betaling nog gedaan wordt.

¹⁶ Onderscheid in leerjaren is gemaakt voor vmbo, havo en vwo.

Kortingen en betalingsgedrag van ouders

Kortingen of vrijstellingen op de vrijwillige ouderbijdrage komen in de praktijk zelden voor. Van de scholen geeft 82 procent namelijk nooit een korting of vrijstelling. Van de ouders geeft twee procent aan een korting te hebben gekregen en twee procent een volledige vrijstelling. Voor zover er kortingen worden gegeven, gebeurt dat vaak op basis van het hebben van meerdere kinderen op dezelfde school (41%) en vanwege de hoogte van het inkomen (18%). Daarnaast zijn er ook andere redenen genoemd, waaronder korting op basis van betaling binnen een bepaalde termijn en korting vanwege keuzevrijheid in de activiteiten waarvoor ouders betalen.

Het percentage ouders dat geen vrijwillige ouderbijdrage betaalt, verschilt aanzienlijk per school. Er zijn scholen die aangeven dat vijf procent niet betaalt, maar ook scholen waar dat 35 procent is. Over alle scholen gemiddeld is het 16 procent. Net als in de vorige meting wordt dit gemiddelde enigszins beïnvloed door een aantal uitschieters aan de bovenkant, waarbij het vermoeden is dat zij de vraag verkeerd hebben geïnterpreteerd¹⁷. Desondanks komt het gemiddelde van alle scholen exact overeen met de uitkomsten van de vorige meting. Ook aan ouders is gevraagd of zij de vrijwillige ouderbijdrage betalen. Circa driekwart (77 procent) zegt dit reeds gedaan te hebben en zeven procent gedeeltelijk, omdat zij in termijnen betalen. Het aandeel dat zegt helemaal niet te betalen, is drie procent. Dat is veel lager dan scholen zelf aangeven. Dit grote verschil zou deels veroorzaakt kunnen zijn door de uitschieters die in het gemiddelde van scholen zijn meegenomen. Als we die uitschieters buiten beschouwing laten en het gemiddelde berekenen van de scholen die maximaal 20 procent hebben aangegeven (betreft driekwart van alle gerespondeerde scholen), is het gemiddelde percentage niet-betalende ouders 6 procent. Dit ligt veel dichterbij het percentage niet-betalers volgens de ouders.

3.2 Gereedschappen en materialen

Door de Wet Gratis Schoolboeken betalen ouders in het vo geen kosten voor schoolboeken. Scholen ontvangen hiervoor bekostiging van de overheid. Scholen mogen ouders wel vragen om een bijdrage voor aanvullende leermiddelen of om deze zelf aan te schaffen. Bij aanvullende leermiddelen kan gedacht worden aan gereedschappen en materialen zoals een laboratoriumjas, veiligheidsbril, agenda, schriften en tekenmaterialen.

Ongeveer de helft van de scholen geeft aan naast de vrijwillige ouderbijdrage een bijdrage te vragen voor gereedschappen en/of materialen. Ook vraagt iets meer dan de helft (55 procent) aan ouders deze zelf aan te schaffen, waarbij ouders vaak de keuze hebben uit alternatieven van verschillende prijsklassen. De bedragen in onderstaande tabel laten de gemiddelde kosten zien voor aanvullende leermiddelen per onderwijsniveau, wat een optelling is van zowel gevraagde bijdragen als zelf aangeschafte zaken op verzoek van school.

---

¹⁷ Zo noemt een respondent een percentage van 90% duidt hoogstwaarschijnlijk op het percentage ouders dat wel betaalt i.p.v. niet.

Tabel 3.3 Opgave ouders en scholen verschilt significant

Onderwijsniveau	Meting 2015-2016			Meting 2012-2013 [^]		Vershil ⁵
	Ouders [#]	Scholen [@]	Vershil ⁵	Ouders	Scholen	Ouders
Praktijkonderwijs	€ 37	€ 9	**	€ 34	€ 38	n.s.
Vmbo	€ 40	€ 22	**	€ 49	€ 51	n.s.
Havo	€ 34	€ 14	**	€ 36	€ 35	*
Vwo	€ 40	€ 14	**	€ 37	€ 33	**

[^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187)

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders [@] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* scholen

⁵ Getoetst is of de verdeling van ouders verschilt tussen beide metingen d.m.v. Kruskal-Wallis test

*= significant op 5%-niveau; **=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

Uit

Tabel 3.3 blijkt dat de gemiddelde kosten voor aanvullende leermiddelen volgens ouders significant hoger uitvallen dan volgens scholen bij alle onderwijsniveaus. Dit kan verklaard worden doordat ouders meer kosten meerekenen dan scholen, bijvoorbeeld agenda's, schriften en schrijfwaren.

Van de ouders geeft 31 procent aan geen kosten te maken voor aanvullende leermiddelen. Zonder deze ouders komt het gemiddelde voor praktijkonderwijs uit op €67. Dit is €30 meer dan het gemiddelde gebaseerd op alle ouders. Bij de overige onderwijsniveaus is het verschil tussen beide berekeningen minder groot (tussen €14 en €20).

De gemiddelde bedragen volgens ouders in de huidige meting verschillen weinig van de bedragen in de vorige meting. Bij havo en vwo verschilt het gemiddelde bedrag slechts €2 en €3. Desondanks blijkt dat de verdelingen voor beide onderwijsniveaus significant van elkaar te verschillen. Dit komt doordat in de huidige meting minder ouders aangeven geen kosten voor gereedschappen en materialen te maken (30% bij havo nu ten opzichte van 45% in de vorige meting) en de individuele bedragen van ouders minder ver van het gemiddelde aflaggen (de variantie bij havo is nu 2.112 en in de vorige meting 3.867).

Borg voor schoolboeken

Naast uitgaven voor aanvullende leermiddelen, komt het in de praktijk voor dat ouders borg betalen voor de schoolboeken die leerlingen in bruikleen nemen. Omdat de borg wordt terugbetaald aan ouders op het moment dat er netjes met de boeken is omgegaan, wordt deze niet meegeteld als kosten. Echter om te voorkomen dat ouders de borg als uitgaven bij een andere kostenpost optellen, is er expliciet gevraagd naar de hoogte van de borg. Ook aan scholen is gevraagd of zij borg vragen voor schoolboeken.

Ongeveer 20 procent van de scholen vraagt borg voor schoolboeken en 16 procent van de ouders betaalt borg. Opvallend is dat borg nauwelijks voorkomt in het praktijkonderwijs, zowel volgens ouders als scholen. Ook over het borgbedrag is eensgezindheid tussen ouders en scholen. Het meest voorkomende borgbedrag is volgens ouders en scholen €75. Het gemiddelde volgens ouders is €72, volgens scholen €75. Zowel de frequentie waarmee er borg gevraagd/betaald wordt als de hoogte ervan komt overeen met de uitkomsten van de vorige meting.

3.3 ICT

Voor het schooljaar 2015-2016 geeft vier op de tien scholen aan dat ouders kosten maken voor ICT. Dit kan in de vorm van een bijdrage die de school hen vraagt voor onder andere printkosten of het gebruik van computers op school. Daarnaast komt het ook voor dat scholen ouders vragen om zelf ICT-middelen aan te schaffen. Het gaat dan voornamelijk om een tablet of laptop die voor onderwijsdoeleinden gebruikt wordt. De meerderheid van de scholen geeft daarbij aan dat ouders keuze hebben tussen ICT-middelen van verschillende prijsklassen. Het precieze bedrag dat ouders besteden, hebben zij dus enigszins zelf in de hand.

Het aandeel ouders dat aangeeft dit schooljaar kosten te hebben gemaakt voor ICT verschilt per onderwijsniveau. In het praktijkonderwijs komt dit het minst voor, namelijk bij 20 procent van de ouders. In het vmbo, havo en vwo is het ongeveer de helft en komt daarmee redelijk overeen met wat scholen aangeven. Dit is wel een opmerkelijke stijging ten opzicht van de vorige meting, toen 21 procent van de ouders aangaf kosten te hebben gemaakt voor ICT.

De gemiddelde kosten voor ICT in het praktijkonderwijs zijn volgens ouders het laagst van alle onderwijsniveaus, zie Tabel 3.4. Dit volgt enerzijds uit het feit dat 80 procent van de ouders aangeeft

geen ICT-kosten te hebben gemaakt. Maar ook wanneer er gekeken wordt naar het gemiddelde bedrag van alleen de ouders die kosten hebben gemaakt, vallen de kosten lager uit. In het praktijkonderwijs is dat gemiddeld €130 tegenover ruim €200 in de overige onderwijsniveaus.

Tabel 3.4 ICT-kosten in praktijkonderwijs het laagst

Onderwijsniveau	Meting 2015-2016			Meting 2012-2013 [^]		Verskil [§]
	Ouders [#]	Scholen [*]	Verskil [§]	Ouders [*]	Scholen [@]	Ouders
Praktijkonderwijs	€ 26	€ 1	n.s.	€ 15	-	**
Vmbo	€ 94	€ 28	**	€ 58	-	**
Havo	€ 94	€ 26	**	€ 61	-	**
Vwo	€ 97	€ 26	**	€ 64	-	**

[^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187)

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders.* De bedragen zijn gemiddeld over *alle* scholen.

[§] Getoetst is of de verdeling van ouders verschilt tussen beide metingen d.m.v. Kruskal-Wallis test

*= significant op 5%-niveau; **=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

Het bedrag van ouders bestaat voor 75 procent uit kosten die zij op verzoek van de school hebben gemaakt voor zelf aangeschafte ict-benodigdheden en voor 25 procent uit een bijdrage die rechtstreeks is betaald aan school. De hoogte van ICT-kosten verschilt niet tussen onderbouw en bovenbouw in havo, maar wel in het vmbo en vwo (zie Tabel B2.1 in Bijlage 2). De kosten in de onderbouw vallen in beide onderwijstypen hoger uit dan in de bovenbouw. Dit is plausibel omdat laptops of Ipads vaak aan het begin van de schoolloopbaan in het vo worden aangeschaft. Daarnaast zijn er ook significante verschillen tussen de opgave van ouders en scholen op het gebied van ICT, behalve voor praktijkonderwijs waar ICT-kosten relatief weinig voorkomen. De kosten van ouders zijn hoger dan scholen aangeven. Dit kan te maken hebben met richtprijzen die scholen opgeven voor zelf aan te schaffen ict-middelen en ouders die individueel beslissen over de mate waarin ze afwijken van de richtprijs.

Naast een stijging van het aandeel ouders dat ICT-kosten maakt, zijn ook de kosten voor ICT volgens ouders significant toegenomen sinds de vorige meting. Dit kan erop duiden dat ICT een prominenter plek heeft gekregen in het onderwijs als gevolg van verdere digitalisering.

3.4 Extra schoolactiviteiten

De kosten voor extra schoolactiviteiten kunnen deel uitmaken van de vrijwillige ouderbijdrage. Er zijn ook scholen die deze kosten apart in rekening brengen. Er is om deze reden apart gevraagd naar de kosten voor extra schoolactiviteiten, zoals binnen- en buitenlandse excursies, werkbezoeken aan bedrijven en uitwisselingen van leerlingen.

De gemiddelde bedragen voor extra schoolactiviteiten nemen toe met het onderwijsniveau, zie Tabel 3.5. In het praktijkonderwijs zijn deze bedragen het laagst, in het vwo het hoogst. Dit is zowel volgens ouders als scholen het geval. Per onderwijsniveau liggen de bedragen van ouders en scholen dicht bij elkaar. De opgaven van ouders en scholen verschillen alleen in het vmbo significant van elkaar.

De kosten van extra schoolactiviteiten zijn in de bovenbouw hoger dan in de onderbouw. Dit blijkt uit de opgave van zowel ouders als scholen. Volgens ouders is het bedrag in de bovenbouw ruim twee maal zo hoog als in de onderbouw (zie Tabel B2.1 in Bijlage 2). In de havo bijvoorbeeld is het gemiddelde in de onderbouw €85 en in de bovenbouw €179. Het verschil tussen onder- en bovenbouw is volgens scholen

iets minder groot, namelijk circa anderhalf. De vorige meting van de schoolkostenmonitor gaf soortgelijke uitkomsten. De verklaring hiervoor ligt in het feit dat in de bovenbouw vaker buitenlandse excursies plaatsvinden die duurder zijn dan de binnenlandse excursies in de onderbouw.

Tabel 3.5 Uitgaven voor extra schoolactiviteiten hoogst in vwo

Onderwijsniveau	Meting 2015-2016			Meting 2012-2013 [^]		Verskil [§]
	Ouders [#]	Scholen [*]	Verskil [§]	Ouders [*]	Scholen [@]	Ouders
Praktijkonderwijs	€ 37	€ 48	n.s.	€ 57	€ 85	**
Vmbo	€ 117	€ 104	*	€ 113	€ 136	*
Havo	€ 142	€ 126	n.s.	€ 170	€ 161	**
Vwo	€ 169	€ 141	n.s.	€ 201	€ 203	**

[^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187)

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders * De bedragen zijn gemiddeld over *alle* scholen

[§] Getoetst is of de verdeling van ouders verschilt tussen beide metingen d.m.v. Kruskal-Wallis test

*= significant op 5%-niveau; **=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

Gedrag van ouders rondom excursies

De kosten voor met name buitenlandse excursies kunnen aardig oplopen en dit kan een reden zijn voor ouders om hun kind niet mee te laten gaan op excursie. Om deze reden is aan scholen gevraagd naar het percentage leerlingen dat niet mee gaat op excursie vanwege de kosten. Van de scholen wist 13 procent dit niet en bij de scholen die hier wel een percentage opgaven, liep het uiteen van nul procent tot 90 procent. Bij de zeer hoge percentages bestaat het vermoeden dat ze de vraag verkeerd begrepen hebben en het percentage hebben ingevuld dat wel meegaat. Het percentage dat het vaakst is genoemd¹⁸ (de modus) is vijf procent. Dat was bij de vorige meting één procent. Het gemiddelde komt uit op 16 procent, wat tien procent boven het gemiddelde van de vorige meting ligt. Uit de informatie van scholen hierover blijkt dat meer ouders hun kind niet mee laten gaan op excursie vanwege de kosten. Ook blijkt het bieden van alternatieven van verschillende prijsklassen geen samenhang te vertonen met het aandeel leerlingen dat niet meegaat op excursie. Scholen die een dergelijke voorziening hebben, melden gezamenlijk gemiddeld 11 procent thuisblijvers. Bij scholen die geen alternatieve aanbieden is dat zes procent.

3.5 Benodigheden voor de gehele opleiding

In de kosten behandeld tot zover ging het voornamelijk om jaarlijks terugkomende kosten. Daarnaast kan er ook sprake zijn van kosten die eenmalig worden gemaakt voor benodigheden die in principe bedoeld zijn voor de gehele opleiding. Te denken valt bijvoorbeeld aan woordenboeken, atlanten en (grafische) rekenmachines.

Dit schooljaar vraagt 35 procent van de scholen een bijdrage aan ouders voor benodigheden die de hele opleiding meegaan. Het gaat dan met name om een bijdrage voor leermiddelen, gereedschappen en materialen. Ook ouders geven aan eenmalige kosten te maken. Over alle onderwijsniveaus heen is dat aandeel 60 procent. Binnen praktijkonderwijs is het relatief het laagst, namelijk 30 procent.

¹⁸ Betreft 16 procent van het totaal.

De opgave van eenmalige kosten volgens ouders en scholen verschilt significant van elkaar, behalve bij het praktijkonderwijs¹⁹. Ouders geven hogere bedragen uit dan scholen aangeven, zie Tabel 3.6. Met name bij havo en vwo is het verschil groot. Ook hier geldt dat bedragen van scholen hoogstwaarschijnlijk zijn gebaseerd op richtprijzen en ouders keuzevrijheid hebben in het precieze bedrag dat ze uitgeven. Ouders van havisten en vwo-ers wijken blijkbaar meer af van de richtprijs van scholen dan ouders van vmbo-ers. Dit zou te maken kunnen hebben met inkomensverschillen.

Tabel 3.6 Eenmalige kosten significant gedaald volgens ouders

Onderwijsniveau	Meting 2015-2016			Meting 2012-2013 [^]		Verskil ⁵
	Ouders [#]	Scholen [*]	Verskil ⁵	Ouders	Scholen	Ouders
Praktijkonderwijs	€ 12	€ 11	n.s.	€ 28	-	n.s.
Vmbo	€ 30	€ 13	**	€ 62	-	**
Havo	€ 69	€ 12	**	€ 90	-	**
Vwo	€ 60	€ 14	**	€ 91	-	**

[^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187)

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders.* De bedragen zijn gemiddeld over *alle* scholen.

⁵ Getoetst is of de verdeling van ouders verschilt tussen beide metingen d.m.v. Kruskal-Wallis test

*= significant op 5%-niveau; **=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

Eenmalige kosten volgens ouders zijn sinds de vorige meting significant gedaald. Bij de meeste onderwijsniveaus gaat het om gemiddeld €30 per leerling. Dit verschil is hoogstwaarschijnlijk te verklaren doordat er vorige keer kosten zijn meegerekend die in de huidige meting binnen de kostencategorie overige kosten zijn geplaatst (zie paragraaf 3.7). Het gaat dan bijvoorbeeld om kosten voor tweetalig onderwijs. Tweetalig onderwijs is optioneel en bovendien gaat het om additionele kosten die jaarlijks terugkomen. Om deze reden zijn dergelijke kosten niet tot eenmalige kosten gerekend in de huidige meting. Daarnaast is in de huidige meting ook naar eenmalige kosten gevraagd aan scholen, waardoor een vergelijking met ouders niet zinvol is op het moment dat er bij ouders allerlei optionele kostenposten wordt meegerekend.

3.6 Bijles en huiswerkbegeleiding

In totaal geeft tien procent van de ouders aan kosten te maken voor bijles of huiswerkbegeleiding. Hieronder vallen bijvoorbeeld ook kosten voor remedial teaching, begeleiding bij dyslexie en andere gedragsproblemen. Het bedrag dat hiervoor is ingevuld loopt uiteen van enkele euro's tot enkele honderden euro's. De kosten voor bijles, gemiddeld over alle ouders, zijn weergegeven in

Tabel 3.7.

De gemiddelde kosten voor bijles en huiswerkbegeleiding zijn het hoogst in de havo, gevolgd door het vwo en daarna vmbo. In het praktijkonderwijs komen dergelijke kosten niet voor. Hoewel de gemiddelde bedragen per onderwijsniveau lijken te zijn gedaald ten opzichte van de vorige meting, zijn de verschillen niet significant.

Tabel 3.7 Kosten bijles verschilt niet van vorige meting

Onderwijsniveau	Meting 2015-2016 [#]	Meting 2012-2013 [^]	Verskil ⁵
Praktijkonderwijs	€ 0	€ 8	n.s.

¹⁹ Dit kan te maken hebben met het relatief lage aantal ouders en scholen in praktijkonderwijs ten opzichte van de overige onderwijsniveaus.

Vmbo	€ 14	€ 46	n.s.
Havo	€ 35	€ 105	n.s.
Vwo	€ 27	€ 77	n.s.

[^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187)

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders.

[§] Getoetst is of de verdeling van ouders verschilt tussen beide metingen d.m.v. Kruskal-Wallis test

*= significant op 5%-niveau; **=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

3.7 Overige kosten

In de huidige schoolkostenmonitor is ouders de mogelijkheid geboden om kosten op te geven waar niet expliciet naar is gevraagd, maar die zij wel gemaakt hebben. Circa 70 procent van alle ouders heeft gebruik gemaakt van deze mogelijkheid en heeft bij de kosten een beschrijving gegeven. Op basis van die beschrijving is allereerst bepaald of deze kosten toch niet bij één van de uitgevraagde categorieën behoorden. Op het moment dat dat het geval was, zijn deze opgeteld bij de specifieke categorie waartoe die kosten behoren. Alle resterende kostenposten zijn tot de categorie overige kosten gerekend.

De categorie overige kosten bevat uiteenlopende kosten. Een kostenpost die relatief veel voorkomt is alles wat te maken heeft met een opslag op het reguliere onderwijs en dus optioneel is. Voor deelname aan bijvoorbeeld tweetalig onderwijs of een topklas wordt een verplichte jaarlijkse bijdrage betaald door ouders. Ook komt het relatief vaak voor dat ouders kosten rondom sport opgeven. Het gaat dan om onder andere extra sportklassen, sportoriëntatie en topsportbegeleiding. Kosten die relatief minder vaak voorkomen zijn kosten voor schoolpassen, schoolfoto's en verzekeringen voor onder andere iPads/laptops en ongevallen.

De overige kosten zijn het hoogst in het vwo en het laagst in het vmbo, zie Tabel 3.8. Omdat de vraagstelling met betrekking tot overige kosten nieuw is, is het niet mogelijk om een vergelijking te maken met de vorige meting.

Tabel 3.8 Overige kosten gemiddeld het hoogst in het vwo

Onderwijsniveau	Meting 2015-2016 [#]
Praktijkonderwijs	€ 57
Vmbo	€ 50
Havo	€ 64
Vwo	€ 77

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders.

3.8 Reiskosten openbaar vervoer

Een kostenpost voor ouders waar de school geen invloed op heeft, zijn reiskosten. Deze kosten zijn net zoals bij de vorige metingen niet meegeteld bij de totale schoolkosten. Omdat het wel degelijk kosten zijn voor ouders is hier apart naar gevraagd. Enerzijds om te voorkomen dat ouders deze kosten zelf opgeven bij andere kostenposten, anderzijds om de ontwikkeling van de reiskosten te volgen.

De afstand van huis naar de meest bezochte schoollocatie loopt zeer uiteen per leerling. De gemiddelde reisafstand is het hoogst in het praktijkonderwijs, namelijk circa 19 kilometer. In de andere onderwijssoorten is dat gemiddeld negen kilometer. In de vorige meting was de gemiddelde reisafstand

zeven kilometer. Bijna alle ouders geven aan dat hun zoon of dochter vijf dagen per week naar school gaat.

Het verschil in reisafstand tussen praktijkonderwijs en overige onderwijsniveaus komt terug in het vervoermiddel dat gebruikt wordt om naar school te reizen. Het merendeel van de leerlingen gaat met de fiets naar school. Reizen met het openbaar vervoer komt relatief het meest voor in het praktijkonderwijs. Vmbo-, havo- en vwo-leerlingen reizen relatief het minst met het openbaar vervoer. In grote lijnen komt dit overeen met de vorige meting van de schoolkostenmonitor. Wat wel verschilt, is dat het gebruik van het openbaar vervoer door vmbo-leerlingen is afgenomen. Dit was in de vorige meting namelijk 12 procent en in de huidige meting zeven procent. Er heeft een uitruil plaatsgevonden tussen het openbaar vervoer en de fiets. Gebruik van de fiets is namelijk met precies vijf procent toegenomen.

Tabel 3.9 Fiets is belangrijkste vervoermiddel van leerlingen

Onderwijsniveau	Fiets	Openbaar vervoer	Overig
Praktijkonderwijs	68%	20%	12%
Vmbo	88%	7%	5%
Havo	87%	7%	6%
Vwo	93%	4%	3%

De gemiddelde jaarlijkse kosten voor het openbaar vervoer zijn relatief het hoogst in het praktijkonderwijs, zie Tabel 3.10. Dit volgt logischerwijs uit het feit dat relatief meer leerlingen in het praktijkonderwijs gebruik maken van het openbaar vervoer en tegelijkertijd de gemiddelde reisafstand naar school relatief het grootst is. Ten opzichte van de overige onderwijsniveaus is het jaarlijkse bedrag in het praktijkonderwijs twee tot vier maal zo hoog. In het vwo zijn de ov-reiskosten het laagst, namelijk gemiddeld €25 op jaarbasis. In het vmbo, havo en vwo is geen significant verschil zichtbaar in ov-reiskosten per leerjaar (zie Tabel B2.1 in Bijlage 2).

Tabel 3.10 Jaarlijkse ov-reiskosten het hoogst in praktijkonderwijs

Onderwijsniveau	Meting 2015-2016 [#]	Meting 2012-2013 [^]	Verskil [§]
Praktijkonderwijs	€ 105	€ 164	n.s.
Vmbo	€ 51	€ 74	**
Havo	€ 41	€ 57	n.s.
Vwo	€ 27	€ 51	**

[^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187)

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders.

[§] Getoetst is of de verdeling van ouders verschilt tussen beide metingen d.m.v. Kruskal-Wallis test

*= significant op 5%-niveau; **=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

Reiskosten zijn niet van invloed op de schoolkeuze. Van de ouders geeft 95 procent namelijk aan dat zij de reiskosten niet hebben meegewogen in hun schoolkeuze.

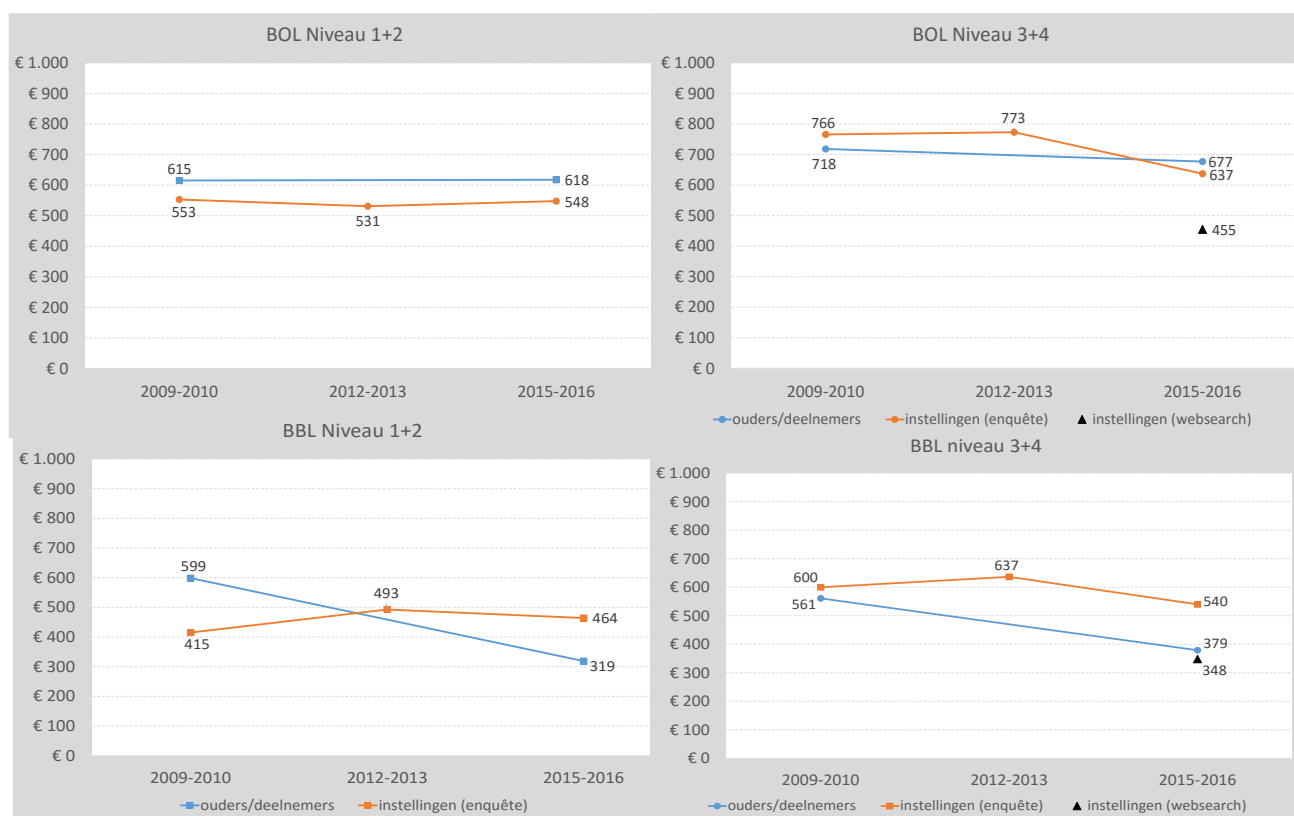
4 Ontwikkeling schoolkosten in het middelbaar beroepsonderwijs

De schoolkosten in het mbo zijn tamelijk stabiel in de BOL. In de BBL zijn de kosten stabiel volgens de instellingen, volgens de ouders nemen ze af. BOL-opleidingen op niveau 3 en 4 zijn relatief het duurst.

4.1 Ontwikkeling totale schoolkosten

Op basis van de laatste drie metingen van de schoolkostenmonitor (2009-2010, 2012-2013 en 2015-2016) is de ontwikkeling van de totale schoolkosten in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) vastgesteld. Bij elk van deze drie metingen is zowel onder ouders als onder mbo-instellingen onderzoek gedaan naar de schoolkosten. De kosten zijn weergegeven per leerweg en mbo-niveau²⁰, omdat op dat niveau in alle metingen de totale kosten volgens ouders en mbo-instellingen beschikbaar zijn. Uitgezonderd daarvan zijn de totale schoolkosten volgens ouders in het schooljaar 2012-2013²¹. De ontwikkeling van de totale schoolkosten volgens ouders is daarom gebaseerd op twee metingen; de kosten volgens mbo-instellingen op drie metingen. Voor het schooljaar 2015-2016 is aanvullende informatie beschikbaar over de schoolkosten van mbo-opleidingen op niveau 3 en 4 via een websearch²².

Figuur 4.1 Totale kosten bij BOL-opleidingen constant volgens ouders/deelnemers

²⁰ Niveau 1 en 2 bij elkaar en niveau 3 en 4 bij elkaar, conform de vorige rapportages.

²¹ In die meting zijn de kosten volgens ouders beschikbaar per mbo-sector, niet overkoepelend per leerweg. Er is getracht om dat zelf te berekenen op basis van de data van de vorige meting, maar is niet gelukt. Voornaamste reden hiervoor is dat in de vorige meting handmatig dubbele opgaven van kosten zijn verwijderd, wat niet gemakkelijk reproduceerbaar is.

²² Voor alle 54 mbo-instellingen is informatie opgezocht over de schoolkosten via de websites van mbo-instellingen. Dit heeft leidt tot informatie over 134 opleidingen bij 33 mbo-instellingen.

De totale kosten volgens ouders/deelnemers en mbo-instellingen, zoals weergegeven in Figuur 4.1, zijn opgebouwd uit precies dezelfde kostenposten²³. De figuur geeft daardoor niet alleen de ontwikkeling weer van de totale schoolkosten volgens ouders en mbo-instellingen, maar biedt ook een goede vergelijking tussen beide opgaven (meer daarover in paragraaf 4.2). Voor ouders geldt dat dit totaal niet alle kosten bevat die zij maken. Eventuele kosten voor bijles, reiskosten en overige kosten zijn buiten beschouwing gelaten. Deze kosten worden afzonderlijk behandeld in hoofdstuk 5.

De totale schoolkosten binnen het mbo zijn het hoogst voor BOL-opleidingen op niveau 3 en 4. Hierover zijn ouders/deelnemers en mbo-instellingen het eens. Bij BOL-opleidingen in het algemeen zijn de totale schoolkosten volgens ouders en deelnemers vrijwel stabiel gebleven tussen schooljaar 2009-2010 en 2015-2016. Dat geldt ook voor de opgave van instellingen voor BOL-opleidingen op niveau 1 en 2. Voor BOL-opleidingen op niveau 3 en 4 zijn de kosten volgens instellingen stabiel gebleven tussen schooljaar 2009-2010 en 2012-2013. In het schooljaar 2015-2016 zijn de gemiddelde kosten ruim €100 gedaald sinds het schooljaar 2012-2013.

De schoolkosten voor BBL-opleidingen zijn volgens ouders en deelnemers gedaald. Op niveau 1 en 2 zijn de kosten bijna gehalveerd tussen het schooljaar 2009-2010 en 2015-2016. De kosten voor BBL-opleidingen volgens instellingen laten eerst een stijging zien en daarna een lichte daling. In het geval van BBL-opleidingen op niveau 3 en 4 komt die daling in de totale kosten uit onder het niveau van de kosten in het schooljaar 2009-2010.

De gemiddelde kosten volgens de websearch zijn lager dan de uitkomsten van ouders/deelnemers en instellingen volgens de enquête van de schoolkostenmonitor. Het is onduidelijk of dit komt doordat de kosten die worden genoemd op de website van mbo-instellingen een incompleet beeld geven van de totale kosten of dat het komt door een verschil in niveau waarop de kosten zijn gebaseerd. Via de websearch is namelijk gekeken naar de kosten van individuele opleidingen (maximaal twee opleidingen per sector per mbo-instelling). Via de enquête is gevraagd naar de gemiddelde kosten van alle opleidingen per mbo-sector.

4.2 Vergelijking kosten ouders en instellingen

De hoogte van de schoolkosten in het mbo zijn via drie verschillende bronnen beschikbaar voor het schooljaar 2015-2016:

1. Via een enquête onder ouders en deelnemers;
2. Via een enquête onder mbo-instellingen;
3. Via een websearch²⁴: het opzoeken van kosten via de website van mbo-instellingen

In Tabel 4.1 zijn de gemiddelde schoolkosten per bron naast elkaar weergegeven. De totale kosten volgens ouders/deelnemers en mbo-instellingen bestaan uit dezelfde kostencategorieën en zijn daardoor goed vergelijkbaar. Bij de websearch zijn vaak kosten verzameld die niet nader gespecificeerd zijn. Het is daarom niet altijd duidelijk om welke kosten het precies gaat. Desondanks wordt er vanuit gegaan dat het om de totale kosten gaat voor een opleiding en om die reden te vergelijken is met de opgave van ouders/deelnemers en mbo-instellingen²⁵.

Tabel 4.1 *Significant verschil tussen ouders/deelnemers en instellingen bij BBL*

²³ Het betreft kosten voor studieboeken, eenmalige uitgaven, vrijwillige ouder-/deelnemerbijdrage, gereedschappen en materialen, ICT en extra activiteiten. Het kan gaan om een bijdrage betaald aan school of op verzoek van de school zelf is aangeschaft.

²⁴ Via de websearch is alleen voldoende informatie over de schoolkosten van mbo-opleidingen op niveau 3 en 4 verzameld.

²⁵ Met de kanttekening dat de websearch informatie bevat over minder opleidingen dan de twee andere bronnen.

Leerweg/niveau	Ouders/ deelnemers *	Mbo-instellingen		Verschil [§]		
		enquête [@]	websearch	I	II	III
BOL niveau 1+2	€ 618	€ 548	-	n.s.		
BOL niveau 3+4	€ 677	€ 637	€ 455	n.s.	n.s.	*
BBL niveau 1+2	€ 319	€ 464	-	**		
BBL-niveau 3+4	€ 379	€ 540	€ 348	**	n.s.	n.s.

[#] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders.[@] De bedragen zijn gemiddeld over *alle* scholen.

*= significant op 5%-niveau; **=significant op 1%-niveau; n.s.=niet significant

[§] Getoetst is of de verdelingen verschillen d.m.v. Kruskal-Wallis test; I: ouders/deelnemers versus enquête mbo-instellingen, II: ouders/deelnemers versus websearch, III: enquête mbo-instellingen versus websearch

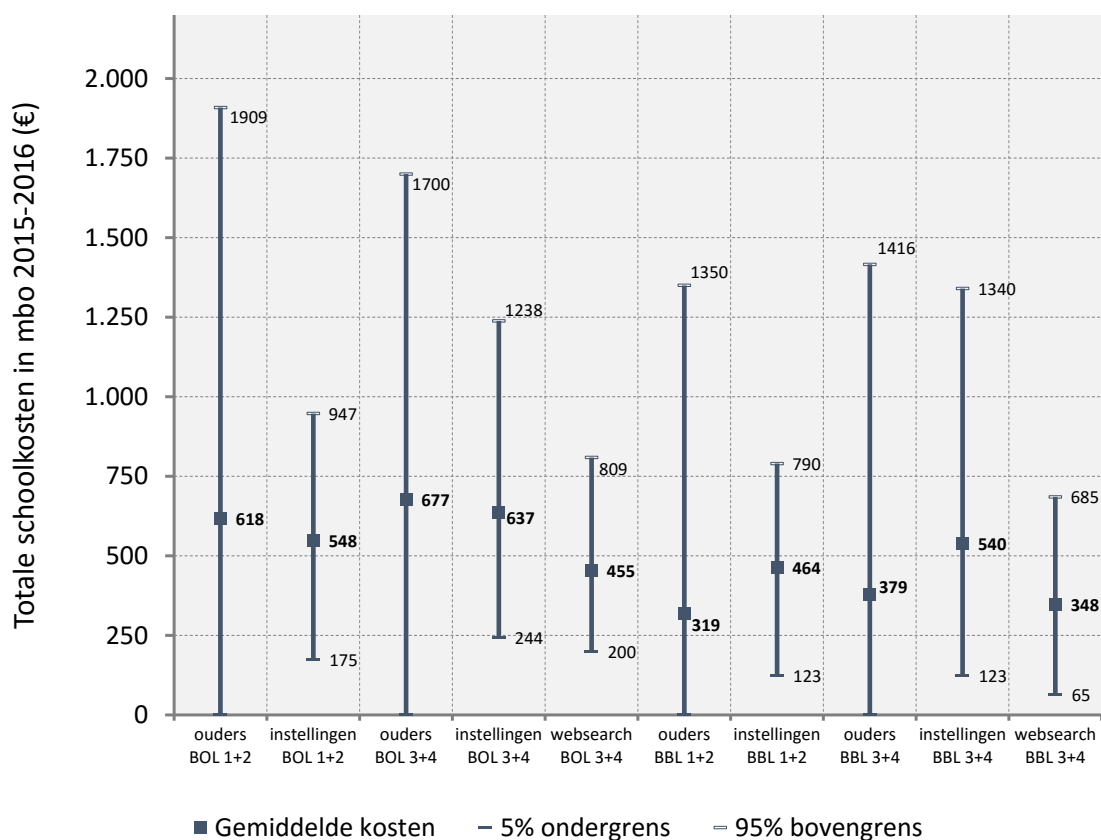
De gemiddelde schoolkosten zijn volgens ouders en deelnemers hoger dan volgens mbo-instellingen zelf voor BOL-opleidingen op alle mbo-niveaus. Bij BBL-opleidingen is dit andersom: de instellingen geven gemiddeld hogere kosten op dan ouders. Kosten via de websearch vallen voor BOL en BBL op niveau 3 en 4 het laagst uit van allemaal. Bij BBL ligt het gemiddelde volgens de websearch dicht tegen dat van ouders en deelnemers aan, bij BOL ruim € 200 eronder.

Aanvullend op het vergelijken van de gemiddelde schoolkosten per bron is ook getoetst of de opgaven significant van elkaar verschillen. De opgave van ouders en deelnemers voor BOL-opleidingen verschilt niet significant van die van mbo-instellingen. De opgave van ouders voor BOL verschilt niet significant van de websearch, de opgave van instellingen wel. Bij BBL-opleidingen ligt dit anders. De opgave van ouders en deelnemers verschilt significant van die van mbo-instellingen, maar niet van de websearch. Ook verschilt de opgave van mbo-instellingen niet van de websearch. Dit kan te maken hebben met het relatief lage aantal waarnemingen in beide groepen.

Achter de gemiddelde schoolkosten zoals gepresenteerd in Tabel 4.1 schuilt een breed interval aan opgegeven kosten. Om dit inzichtelijk te maken zijn de totale schoolkosten volgens de verschillende bronnen naast elkaar weergegeven per leerweg en mbo-niveau (vanaf 5% ondergrens tot aan 95% bovengrens²⁶), zie figuur 4.2.

²⁶ Hierdoor worden uitschieters aan de onder- en bovenkant buiten beschouwing gelaten.

Figuur 4.2 Grote spreiding in kosten mbo

De spreiding van de kosten volgens ouders/deelnemers en mbo-instellingen is relatief het grootst bij BOL-opleidingen op niveau 1 en 2. De bedragen die ouders en deelnemers noemen, liggen voor dat type opleidingen tussen nul en €1.909, die van mbo-instellingen tussen €175 en €947. Bij de overige mbo-typen geldt ook dat de spreiding van de opgave van ouders en deelnemers groter is dan bij de mbo-instellingen. Dit heeft uiteraard te maken met het feit dat er veel meer ouders dan instellingen hebben meegedaan aan de schoolkostenmonitor. Ook speelt mee dat mbo-instellingen gemiddelde kosten invullen. De kosten van specifieke opleidingen (zoals ingevuld door ouders) wijken soms sterk af van de gemiddelde kosten. Daarentegen is de spreiding van de websearch kleiner dan die van instellingen zelf, ondanks dat de uitkomsten van de websearch gebaseerd zijn op informatie van meer mbo-instellingen dan via de enquête.

Verklaring voor verschillen

Op basis van een aantal gesprekken met mbo-instellingen en ouders/deelnemers kunnen een vijftal verklaringen worden onderscheiden voor het verschil in opgegeven schoolkosten. Deze worden weergegeven in

Tabel 4.2.

Tabel 4.2 Verschillen verklaarbaar door verschil in kosten en hoogte van bedragen

Kostencategorie	Verschil in kosten per kostencategorie			Verschil in bedragen	
	Studieboeken	Gereedschappen en materialen	Studieboeken + gereedschappen en materialen	Alle kosten	Studieboeken
Oorzaak	Keuzevrijheid boeken-leverancier	Keuzevrijheid aanschaf materialen	Aanschaffen niet altijd noodzakelijk	Inschatting van bedragen	Aanschaffen 2 ^e hands boeken
Gevolg voor kosten	Ouders ≠ instellingen	Ouders ≠ instellingen	Ouders < instellingen	Ouders ≠ instellingen	Ouders < instellingen

Verschil in kosten per kostencategorie

Verschil in kosten tussen ouders/deelnemers en mbo-instellingen die worden meegerekend in een bepaalde kostencategorie is genoemd als verklaring voor verschillen bij studieboeken en gereedschappen en materialen. Naast verschillen tussen nieuwprijs en tweedehands prijs, zijn mogelijke verschillen in nieuwprijs van boeken tussen leveranciers ook een reden dat kosten kunnen afwijken. Vanwege prijsverschillen tussen leveranciers geven sommige mbo-instellingen daarom slechts een richtprijs²⁷. Naast een verklaring voor het verschil in kosten tussen ouders/deelnemers en mbo-instellingen kunnen hierdoor ook verschillen tussen ouders verklaard worden. Aansluitend op deze verklaring geldt dat gereedschappen en materialen door de ouders zelf aangeschaft moeten worden bij een door hen gekozen leverancier. Denk hierbij aan een rekenmachine of oordopjes. Scholen maken soms een schatting van deze kosten, maar soms ook niet. In beide gevallen ontstaat er een verschil tussen de opgave van kosten tussen ouders en mbo-instellingen, omdat scholen geneigd zijn deze kosten niet expliciet op te nemen in het kostenoverzicht. In sommige gevallen hebben ouders en deelnemers bepaalde benodigdheden voor de opleiding al in huis. Een ouder gaf bijvoorbeeld aan dat de rekenmachine die op de lijst van benodigde materialen stond (en die via de school kon worden aangeschaft) in een eerder stadium al door één van haar andere kinderen was aangeschaft. Hetzelfde kan gelden voor materialen zoals oordopjes.

Verschil in bedragen

Uit de gesprekken is gebleken dat ouders zich soms hebben vergist bij de opgave van bepaalde kosten of een schatting hebben gemaakt. Niet alle bevraagde ouders en deelnemers hadden de facturen bij de hand tijdens het invullen van de enquête.

Bij de kosten voor studieboeken zijn de meeste verschillen te zien tussen ouders/deelnemers en mbo-instellingen. Een voor de hand liggende reden hiervoor is dat veel ouders er voor kiezen (een deel van) de boeken op de boekenlijst tweedehands aan te schaffen. Hierdoor liggen de opgegeven kosten van ouders vaak lager dan die van mbo-instellingen. Instellingen gaan namelijk uit van de nieuwprijs.

4.3 Verschillende aspecten van de schoolkosten

Mening van ouders/deelnemers over hoogte schoolkosten

De jaarlijkse kosten voor mbo-opleidingen lopen nogal uiteen. Gemiddeld komen BOL-opleidingen volgens ouders en deelnemers uit op ruim €600 per jaar. Bij BBL-opleidingen is dat ruim €300. Zoals weergegeven in

²⁷ In enkele gevallen wordt er helemaal geen prijs genoemd.

Figuur 4. zijn er ook ouders en deelnemers die veel hogere bedragen opgeven. Dit zijn kosten die naast het lesgeld/cursusgeld²⁸ betaald worden.

In vergelijking met de vorige meting is er nauwelijks verschil in de mening van ouders en deelnemers over de hoogte van de schoolkosten in het mbo, zie Tabel 4.3. De kosten voor BOL-opleidingen zijn gemiddeld hoger dan BBL-opleidingen en dit vertaalt zich door in het aandeel ouders dat de schoolkosten hoog tot zeer hoog vindt. Dat aandeel ligt bij BOL-opleidingen namelijk rond de 60 procent en bij BBL-opleiding rond 40 procent.

Tabel 4.3 Meer BOL-ers dan BBL-ers vinden kosten (zeer) hoog

Aandeel van de ouders/deelnemers dat schoolkosten (zeer) hoog vindt	Meting 2015-2016	Meting 2012-2013
BOL Economie	62%	66%
BOL Techniek	57%	58%
BOL Zorg en Welzijn	63%	62%
BBL Economie	45%	49%
BBL Techniek	34%	36%
BBL Zorg en Welzijn	36%	40%

Er wordt op de kosten van mbo-opleidingen gelet door ouders en deelnemers. Drie à vier op de tien geeft namelijk aan dat ze geïnformeerd hebben naar de schoolkosten bij het maken van een schoolkeuze. Bij ongeveer een kwart daarvan hebben de kosten ook meegewogen in de uiteindelijke beslissing. In tegenstelling tot de vorige meting is hierin weinig verschil tussen BOL en BBL.

Tegemoetkomingen in de schoolkosten door de overheid (voor BOL-deelnemers)

De overheid bekostigt het mbo-onderwijs. Per leerling wordt een gemiddeld bedrag van € 8.000²⁹ uitgekeerd aan mbo-instellingen om het onderwijs mogelijk te maken. Deelnemers zelf kunnen een tegemoetkoming in de schoolkosten ontvangen van de overheid. Een belangrijke ontwikkeling voor mbo-ers van 16 en 17 jaar is dat de Wet Tegemoetkoming Onderwijsbijdrage en Schoolkosten (WTOS) is komen te vervallen per schooljaar 2015-2016. De maximale tegemoetkoming onder de WTOS bedroeg in het schooljaar 2014-2015 €690,93; ongeveer 95 procent van de ouders die hiervoor in aanmerking kwam ontving het maximale bedrag. Sinds augustus 2015 loopt de tegemoetkoming van de overheid voor 16- en 17-jarige mbo-ers via het kindgebonden budget. De compensatie voor schoolkosten via het kindgebonden budget is afhankelijk van het gezinsinkomen en bedraagt maximaal €116 per jaar. De tegemoetkoming voor deze groep is daardoor flink gedaald.

Voor mbo-ers vanaf 18 jaar is het mogelijk om een tegemoetkoming in de schoolkosten te ontvangen via een basisbeurs en eventuele aanvullende beurs (afhankelijk van het gezinsinkomen). Hierin is verschil tussen thuis- en uitwonende mbo-ers. Uitwonende mbo-ers kunnen maximaal €802,54 per maand ontvangen. Voor thuiswonende mbo-ers is dat €595,76. Daar bovenop krijgen alle mbo-ers vanaf 18 jaar een studentenreisproduct, waarmee zij volledig gecompenseerd worden voor eventuele reiskosten voor het openbaar vervoer.

²⁸ Het lesgeld is €1.131 per jaar voor deelnemers vanaf 18 jaar die een voltijd BOL-opleiding volgen. Cursusgeld bedraagt €236 voor BBL niveau 1 en 2 en €537 voor BBL niveau 3 en 4.

²⁹ Bron: rijksbegroting OCW 2015.

Inkomsten uit beroepspraktijkvorming

Mbo-ers hebben regelmatig een periode voor beroepspraktijkvorming (BPV) en ontvangen daarvoor meestal een vergoeding. Een derde van de BOL-ers krijgt zo een vergoeding. Per maand ontvangen zij gemiddeld €182. Gemiddeld over alle BOL-ers, dus ook degenen die geen stage lopen of geen stagevergoeding ontvangen, komt het bedrag uit op €54 per maand. Het gemiddelde bedrag van BBL-ers komt uit op €754³⁰ per maand voor degenen die hebben aangegeven inkomsten uit BPV te ontvangen.

Beleid van mbo-instellingen rondom specifieke schoolkosten

Mbo-instellingen maken ook beleid rondom schoolkosten waardoor ouders en deelnemers keuzevrijheid hebben in de hoogte van het bedrag dat ze eraan uitgeven. Een specifiek voorbeeld daarvan is de vrijwillige ouderbijdrage waaruit diverse activiteiten betaald worden. Indien ouders of deelnemers beslissen om niet deel te nemen aan bepaalde activiteiten, dan hoeft daar ook niet voor betaald te worden. Hetzelfde geldt voor excursies. Over excursies geven instellingen aan dat deze facultatief zijn en dat er (kosteloze) alternatieven worden geboden. Bij scholen die een schoolfonds hebben bestaat er de mogelijkheid om daar een beroep op te doen in het geval het ouders niet lukt om de kosten voor excursies te dragen.

Informatievoorziening van mbo-instellingen rondom schoolkosten

Alle mbo-instellingen geven aan ouders en deelnemers te informeren over de hoogte van de schoolkosten. Dit wordt tegengesproken door een deel van de ouders: een derde van hen geeft aan dat de mbo-instelling hen hier niet over informeert. Ouders en deelnemers, die hebben aangegeven wel geïnformeerd te worden over de schoolkosten door de instelling, zijn hier overwegend positief over; 40 procent is (zeer) tevreden en 45 procent is noch tevreden, noch ontevreden.

De mogelijkheid om als ouder betrokken te zijn bij de besluitvorming over schoolkosten loopt zeer uiteen volgens mbo- instellingen. Er zijn instellingen die aangeven dat betrokkenheid loopt via de ouderraad/studentenraad/medezeggenschapsraad, maar ook een aantal dat aangeeft dat ouders helemaal geen invloed hebben. Naast de grote meerderheid van de ouders (65%), die niet weet of ze invloed kunnen uitoefenen op de hoogte van schoolkosten, geeft 23 procent aan dat die mogelijkheid er niet is. Daar komt bij dat slechts 14 procent op de hoogte is van de rol van de medezeggenschapsraad ten aanzien van de hoogte en besteding van de schoolkosten.

---

³⁰ Hierbij is een uitschieter van €8.008 per maand uit de berekening gehouden.

5 Specifieke schoolkosten in het middelbaar beroepsonderwijs 2015-2016

De hoogte van specifieke schoolkosten is bekend vanuit het perspectief van ouders van mbo-deelnemers en deelnemers zelf. Dat van instellingen ontbreekt, vanwege onvoldoende respons op de enquête en te weinig informatie over specifieke schoolkosten via de websearch. De uitkomsten kunnen daardoor alleen worden vergeleken met die van ouders/deelnemers uit de vorige meting³¹.

5.1 Studieboeken

Het merendeel van alle mbo-deelnemers maakt kosten voor studieboeken. Dit in tegenstelling tot het voortgezet onderwijs waar schoolboeken worden bekostigd door de overheid. Het aandeel leerlingen dat kosten maakt, is in de beroepsopleidende leerweg (BOL) 16 tot 20 procentpunten hoger dan in de beroepsbegeleidende leerweg (BBL), zie Tabel 5.1. Binnen de BOL is hierin nauwelijks verschil tussen sectoren en mbo-niveaus. Binnen de BBL is wel verschil zichtbaar in het aandeel leerlingen dat kosten maakt voor studieboeken. Dit aandeel is het kleinst onder Economie-leerlingen op niveau 1 en 2 en het grootst onder Economie-leerlingen van niveau 3 en 4.

Het aandeel van de BBL-leerlingen dat kosten maakt voor studieboeken is ten opzichte van de vorige meting iets gestegen. Voor BBL-opleidingen binnen de sector Zorg en Welzijn gaf 34 procent aan dergelijke kosten te maken in de vorige meting. Momenteel is dat 56 procent. Onder BOL-leerlingen is het aandeel dat kosten maakt voor studieboeken ongeveer gelijk gebleven. Het verschil tussen BOL- en BBL-leerlingen is hierdoor kleiner geworden sinds de vorige meting. Omdat studieboeken voor BBL-leerlingen mogelijk betaald worden door werkgevers, zou dit erop kunnen duiden dat dat in het schooljaar 2015-2016 minder het geval is dan in schooljaar 2012-2013.

Tabel 5.1 Binnen BOL vaker kosten voor studieboeken dan binnen BBL

Leerweg	Sector	Niveau 1+2	Niveau 3+4	Totaal
BOL	Economie	74%	77%	76%
	Techniek	70%	71%	71%
	Zorg en welzijn	76%	76%	76%
BBL	Economie	50%	65%	60%
	Techniek	57%	52%	55%
	Zorg en welzijn	55%	56%	56%

De kosten voor studieboeken betreft vooral de aanschaf ervan. Huren van studieboeken komt in het mbo nauwelijks voor (3 procent van het totaal). Naast de aanschaf zelf worden er ook vaak verzendkosten betaald om de boeken thuisgestuurd te krijgen. Deze kosten zijn meegenomen in de kosten voor studieboeken die in Tabel 5.2 zijn weergegeven per leerweg en sector. De bedragen voor studieboeken zijn gemiddeld over alle ouders en deelnemers, dus ook degenen die geen kosten voor studieboeken hebben gemaakt.

³¹ Het is niet gelukt om te testen of de resultaten van de huidige meting significant afwijken van de vorige meting. Oorzaak hiervan is dat het reproduceren van de uitkomsten uit de vorige meting niet gelukt is op basis van de beschikbare dataset.

De gemiddelde kosten voor studieboeken zijn sinds het schooljaar 2012-2013 meting gedaald voor BOL-opleidingen en gestegen voor BBL-opleidingen. Hierdoor liggen de kosten bij BOL en BBL minder ver uit elkaar in het schooljaar 2015-2016.

Tabel 5.2 Kosten studieboeken gemiddeld lager

Leerweg/sector	Ouders /deelnemers meting 2015-2016	Ouders/deelnemers meting 2012-2013 [^]
BOL		
Economie	€ 254	€ 335
Techniek	€ 227	€ 312
Zorg en welzijn	€ 239	€ 271
BBL		
Economie	€ 214	€ 196
Techniek	€ 172	€ 171
Zorg en welzijn	€ 197	€ 136

De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders/deelnemers. [^]Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187).

5.2 Vrijwillige ouderbijdrage

In het mbo zijn vrijwillige ouderbijdragen minder gebruikelijk dan in het vo. In het mbo geeft namelijk 28 procent van alle ouders aan dat scholen dit vragen. In het vo is dat 80 procent. Net als in de vorige meting wordt er bij BOL-opleidingen vaker een vrijwillige bijdrage betaald aan de mbo-instelling dan bij BBL-opleidingen: respectievelijk 31 en tien procent. In het schooljaar 2012-2013 was dit nagenoeg hetzelfde. Kortingen of vrijstellingen op de vrijwillige ouder- of deelnemerbijdrage komen nagenoeg niet voor in het mbo. Wel geven mbo-instellingen aan dat ouders en deelnemers keuzevrijheid hebben in de activiteiten die betaald worden binnen de vrijwillige bijdrage. Er wordt alleen betaald voor de activiteiten waarvan deelnemers daadwerkelijk gebruik wensen te maken. Deelname is facultatief.

De hoogte van de vrijwillige ouder- of deelnemerbijdrage komt in het schooljaar 2015-2016 gemiddeld uit op €24 per deelnemer. Wanneer er onderscheid wordt gemaakt tussen leerwegen en sectoren zijn er kleine verschillen zichtbaar, zie Tabel 5.3. Uit de tabel valt tevens op te maken dat de bedragen binnen BOL-opleidingen zijn gedaald en binnen BBL-opleidingen zijn gestegen ten opzichte van de vorige meting. Dit geldt echter niet voor de BBL-opleidingen binnen de sector zorg en welzijn.

Tabel 5.3 Ouderbijdrage lager geworden in BOL en juist hoger in BBL

Leerweg/sector	Ouders /deelnemers meting 2015-2016	Ouders/deelnemers meting 2012-2013 [^]
BOL		
Economie	€ 29	€ 51
Techniek	€ 22	€ 48
Zorg en welzijn	€ 22	€ 55
BBL		
Economie	€ 39	€ 29
Techniek	€ 24	€ 16
Zorg en welzijn	€ 17	€ 21

De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders/deelnemers. [^]Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187).

5.3 Gereedschappen en materialen

Ruim de helft van alle ouders en deelnemers (55%) geeft aan kosten te maken voor gereedschappen en materialen. Hierbij kan het gaan om een bedrag dat aan de mbo-instelling is betaald en/of om op verzoek van de mbo-instelling zelf aangeschafte gereedschappen en materialen. De opgegeven bedragen lopen sterk uiteen: van enkele tientallen euro's tot enkele duizenden euro's. Gemiddeld over alle mbo-deelnemers komen de kosten voor gereedschappen en materialen uit op €190 per deelnemer.

De gemiddelde bedragen voor gereedschappen en materialen verschillen behoorlijk tussen leerwegen en sectoren, zie Tabel 5.4. Over het algemeen geldt dat de gemiddelde kosten bij BOL-opleidingen hoger zijn dan bij BBL-opleidingen. Dit zou verklaard kunnen worden doordat de benodigde gereedschappen en materialen reeds aanwezig zijn op de leerwerkplek. Voor beide leerwegen geldt dat er bij economische opleidingen het minst aan gereedschappen en materialen besteed wordt. Technische en verzorgende opleidingen brengen gemiddeld meer kosten met zich mee op dit vlak. Dit komt verhoudingsgewijs redelijk overeen met de uitkomsten van de vorige meting.

De kosten voor gereedschappen en materialen zijn gestegen ten opzichte van het schooljaar 2012-2013, met uitzondering van economische en verzorgende BBL-opleidingen. Opvallend is de verdubbeling van de kosten bij BOL-opleidingen in de sector Techniek en Zorg en Welzijn. De oorzaak van die verdubbeling is onbekend.

Tabel 5.4 Kosten voor gereedschappen en materialen hoger in BOL dan BBL

Leerweg/sector	Ouders /deelnemers meting 2015-2016	Ouders/deelnemers meting 2012-2013 [^]
BOL		
Economie	€ 148	€ 109
Techniek	€ 293	€ 144
Zorg en welzijn	€ 190	€ 99
BBL		
Economie	€ 42	€ 79
Techniek	€ 79	€ 64
Zorg en welzijn	€ 130	€ 132

De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders/deelnemers. [^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187).

5.4 ICT

Bij BOL-opleidingen maakt 60 procent van de ouders/deelnemers kosten voor ICT-middelen tegenover 39 procent bij BBL-opleidingen. Dit is beduidend meer dan in de vorige meting. Het percentage was toen 20 procent bij BOL en 10 procent bij BBL. In de meeste gevallen gaat het om een laptop die is aangeschaft op verzoek van de mbo-instelling. Het komt ook voor dat er bepaalde softwareprogramma's of licenties worden aangeschaft.

De gemiddelde bedragen die zijn uitgegeven aan ICT zijn hoger bij BOL-opleidingen dan bij BBL-opleidingen. Dit valt te verklaren vanuit het feit dat meer BOL-leerlingen kosten maken. Het gemiddelde bedrag besteed aan ICT, voor degenen die de kosten hebben gemaakt, komt namelijk ongeveer overeen tussen BOL en BBL (€325).

De ontwikkeling van ICT-kosten sinds de vorige meting is niet eenduidig. Binnen BOL-opleidingen is gemiddeld een daling te zien, maar voor verzorgende opleidingen specifiek zijn de gemiddelde kosten voor ICT gestegen van €175 naar €209. Binnen BBL-opleidingen zijn de gemiddelde kosten gestegen, op techniek na waar de kosten stabiel zijn gebleven.

Tabel 5.5 ICT-kosten in BBL lager dan in BOL

Leerweg/sector	Ouders /deelnemers meting 2015-2016	Ouders/deelnemers meting 2012-2013 [^]
BOL		
Economie	€ 206	€ 306
Techniek	€ 166	€ 325
Zorg en welzijn	€ 209	€ 175
BBL		
Economie	€ 148	€ 122
Techniek	€ 88	€ 89
Zorg en welzijn	€ 142	€ 97

De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders/deelnemers. [^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187).

5.5 Extra activiteiten

Extra activiteiten zoals studiereizen, werkbezoeken aan bedrijven en kennismakingskampen komen bij BOL-opleidingen vaker voor dan bij BBL-opleidingen. Van de BOL-ers geeft namelijk 32 procent aan kosten te maken voor extra activiteiten tegenover acht procent van de BBL-ers. Binnen de BBL-opleidingen zijn het vooral de economische opleidingen die extra activiteiten organiseren voor deelnemers.

Ten opzichte van het schooljaar 2012-2013 is het aandeel van de deelnemers dat kosten heeft gemaakt voor extra activiteiten gedaald (destijds 40 procent bij BOL en 15 procent bij BBL). Dit heeft als consequentie dat ook de gemiddelde bedragen in de huidige meting lager uitvallen dan in de vorige meting (zie Tabel 5.6).

De gemiddelde bedragen bij BBL-Techniek en BBL-Zorg en Welzijn vallen laag uit, omdat het aandeel deelnemers dat aangeeft kosten te maken klein is (respectievelijk 2% en 14%) en de opgegeven bedragen relatief laag zijn.

Tabel 5.6 Kosten voor extra activiteiten gedaald

Leerweg/sector	Ouders /deelnemers meting 2015-2016	Ouders/deelnemers meting 2012-2013 [^]
BOL		
Economie	€ 72	€ 93
Techniek	€ 62	€ 67
Zorg en welzijn	€ 57	€ 64
BBL		
Economie	€ 23	€ 31
Techniek	€ 1	€ 11
Zorg en welzijn	€ 7	€ 18

De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders/deelnemers. [^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187).

5.6 Benodigheden voor de gehele opleiding

Enmalige kosten in het mbo komen nauwelijks voor. Iets minder dan een kwart van de ouders en deelnemers (23%) geeft aan dergelijke kosten te hebben gemaakt. Hierdoor vallen de kosten gemiddeld over alle mbo-leerlingen relatief laag uit. Bij BOL-opleidingen zijn de eenmalige kosten gemiddeld €26 per deelnemer en bij BBL-opleidingen €10. Het gemiddelde bedrag voor alleen degenen die kosten maken is voor zowel BOL als BBL ruim vier keer zo hoog. Eenmalige kosten zijn relatief het hoogst voor opleidingen binnen de sector Zorg en Welzijn.

De gemiddelde eenmalige kosten zijn lager dan de vorige meting. Dit geldt voor beide leerwegen en voor alle sectoren. De oorzaak hiervan zou kunnen liggen in het feit dat in de huidige meting alle kosten in één keer zijn uitgevraagd aan ouders. Hierdoor ligt het minder voor de hand dat kosten dubbel zijn opgevoerd. Bij de vorige meting is bij de eenmalige kosten namelijk opgemerkt dat er vaak dubbeltellingen voorkwamen. Die zijn toen zoveel mogelijk verwijderd, maar het is aannemelijk dat dat niet voor alle ouders is gelukt.

Tabel 5.7 Eenmalige kosten gedaald

Leerweg/sector	Ouders /deelnemers meting 2015-2016	Ouders/deelnemers meting 2012-2013 [^]
BOL		
Economie	€ 27	€ 46
Techniek	€ 19	€ 49
Zorg en welzijn	€ 32	€ 41
BBL		
Economie	€ 6	€ 25
Techniek	€ 7	€ 23
Zorg en welzijn	€ 17	€ 29

De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders/deelnemers. [^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187).

5.7 Bijles en huiswerkbegeleiding

Kosten voor bijles en huiswerkbegeleiding in het mbo komen nauwelijks voor. Onder BBL-ers is het percentage dat hiervoor kosten maakt verwaarloosbaar klein, namelijk minder dan een procent (betreft twee van de circa 400 leerlingen). Onder BOL-ers is het iets meer dan een procent en de opgegeven bedragen lopen uiteen van €5 tot €800. Gemiddeld over alle BOL-leerlingen (met en zonder bijles en huiswerkbegeleiding) zijn de kosten €3 per leerling. Dit is gelijk aan de uitkomst voor het schooljaar 2012-2013 op dit aspect. Interessant is dat ongeveer tien procent van alle ouders en deelnemers aangeeft dat zij nog verwachten kosten te maken voor bijles of huiswerkbegeleiding in de loop van het huidige studiejaar.

5.8 Overige kosten

Net zoals voor het vo is aan ouders en deelnemers in het mbo de mogelijkheid gegeven om kosten op te geven die niet tot kostencategorieën behoren die tot dusver beschreven zijn. Om een goed beeld van die kosten te krijgen, is gevraagd om er een beschrijving bij te geven. Allereerst is bekeken of die beschrijving aanleiding gaf om de kosten alsnog bij één van de eerdere kostencategorieën te betrekken, alvorens deze te typeren als overige kosten.

Veel voorkomende overige kosten hebben te maken met de beroepspraktijkvorming (bpv). Het gaat dan onder andere om kosten voor een stage in het buitenland (verblijfkosten) en speciale kleding die nodig is voor de stage. Ook kosten voor medische keuringen en verklaringen omtrent gedrag zijn relatief vaak opgegeven. Daarnaast zijn ook kosten voor examens genoemd.

De gemiddelde overige kosten per leerweg en sector zijn weergegeven in Tabel 5.8, waarbij de bedragen zijn gemiddeld over alle mbo-ers. Bij BOL-opleidingen zijn deze kosten hoger dan bij BBL-opleidingen, gemiddeld €15 tegenover €9. Binnen BOL-opleidingen is er nauwelijks verschil tussen sectoren. Bij BBL-opleidingen valt op dat de overige kosten relatief het laagst zijn bij economische opleidingen.

Omdat de vraagstelling met betrekking tot overige kosten nieuw is, is het niet mogelijk om een vergelijking te maken met de vorige meting.

Tabel 5.8 Overige kosten

BOL			BBL		
Economie	Techniek	Zorg en Welzijn	Economie	Techniek	Zorg en Welzijn
€ 15	€ 18	€ 13	€ 2	€ 13	€ 9

5.9 Reiskosten openbaar vervoer

BOL-leerlingen gaan voornamelijk met het openbaar vervoer naar school, zie Tabel 5.9. De afstand die zij daarmee afleggen naar school (enkele reis) is gemiddeld 30 kilometer. Eén op de vijf fietst naar school. In de BBL gaan deelnemers circa één dag per week naar school, die zich ook gemiddeld op 30 kilometer afstand van huis bevindt. De helft van alle BBL-ers gebruikt de auto en een kwart reist met het openbaar vervoer. Zowel de afstand naar school als het vervoermiddel dat wordt gebruikt om naar school te gaan, komt nagenoeg overeen met de uitkomsten van de vorige meting.

Tabel 5.9 Voornaamste vervoermiddel naar school in BOL is ov

	Openbaar vervoer	Fiets	Auto	Overig
BOL	63%	21%	4%	12%
BBL	24%	15%	51%	10%

Vanuit de enquête is er informatie beschikbaar over de reiskosten die mbo-leerlingen maken. Het gaat dan specifiek om de kosten die zijn gemaakt voor het reizen met het openbaar vervoer. De kosten van BOL-deelnemers vanaf 18 jaar zijn buiten beschouwing gelaten. Zij hebben immers recht op een ov-jaarkaart en kunnen gratis reizen met het openbaar vervoer.

De gemiddelde reiskosten per jaar voor het openbaar vervoer vallen voor BOL-leerlingen onder de 18 jaar een stuk hoger uit dan voor BBL-leerlingen, zie Tabel 5.10. Dit is een direct gevolg van het feit dat BOL-leerlingen vaker met het openbaar vervoer reizen dan BBL-leerlingen.

De reiskosten van BOL-leerlingen tot 18 jaar laten geen eenduidige ontwikkeling zien sinds de vorige meting. Bij economische opleidingen zijn de gemiddelde reiskosten gedaald, bij technische opleidingen stabiel gebleven en bij opleidingen binnen de sector Zorg en Welzijn zijn de reiskosten gestegen. Bij BBL-

opleidingen komen de reiskosten in het schooljaar 2015-2016 gemiddeld lager uit dan in het schooljaar 2012-2013.

Tabel 5.10 Reiskosten openbaar vervoer bij BOL hoger dan bij BBL

Leerweg/sector	Ouders/deelnemers meting 2015-2016	Ouders/deelnemers meting 2012-2013 [^]
BOL		
Economie	€ 580	€ 723
Techniek	€ 802	€ 805
Zorg en welzijn	€ 582	€ 539
BBL		
Economie	€ 179	€ 213
Techniek	€ 90	€ 106
Zorg en welzijn	€ 121	€ 175

De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders/deelnemers. [^]Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187).

Beroepspraktijkvorming en reiskosten

Naast reiskosten die gemaakt worden om naar school te gaan, kunnen er ook reiskosten gemaakt worden voor het reizen naar de plek waar aan beroepspraktijkvorming wordt gedaan (bpv-plek). De meeste mbo-ers doen namelijk jaarlijks aan beroepspraktijkvorming (bpv). Onder BOL-leerlingen is het aandeel 81 procent. Dit is gelijk aan de uitkomst van de vorige meting.

Van de BOL-leerlingen gaat 40 procent met het openbaar vervoer naar hun bpv-plek. Aan die leerlingen is gevraagd hoeveel kosten zij maandelijks maken voor het reizen naar hun bpv-plek. Het gemiddelde van deze leerlingen is €111 per maand en valt iets hoger uit dan in de vorige meting (was toen rond de €90).

Reiskostenvergoedingen voor bpv komen in de praktijk erg weinig voor bij BOL-leerlingen. Omdat het om zeer kleine groep leerlingen gaat, worden er geen uitspraken gedaan over de hoogte van deze vergoedingen.

Bijlage 1 Respons enquêtes

Tabel B1.1 Respons enquête ouders vo

	Onderbouw	Bovenbouw	Totaal
(Ongedeelde) brugklas			1.188
Praktijkonderwijs			88
Vmbo	141	832	973
Havo	360	536	896
Vwo	507	645	1.152
Totaal			4.297

- In totaal 20.000 leerlingen getrokken bij DUO
- 779 niet kunnen aanschrijven omdat DUO geen adres had
- 55 retour gekomen
- Netto respons = $4.297/19.166 = 22\%$

Tabel B1.2 Respons enquête ouders/deelnemers mbo

	Niveau 1-2	Niveau 3-4	Totaal
BOL Economie	209	862	1.071
BOL Techniek	112	763	875
BOL Zorg en Welzijn	103	989	1.092
BBL Economie	35	95	130
BBL Techniek	88	108	196
BBL Zorg en Welzijn	14	140	154
Totaal			3.518

- In totaal 25.000 deelnemers getrokken bij DUO
- 1.197 niet kunnen aanschrijven omdat DUO geen adres had
- 86 retour gekomen
- Netto respons = $3.518/23.717 = 15\%$

Tabel B1.3 Respons enquête onderwijsinstellingen

	Vo-scholen	Mbo-instellingen
Aantal uitnodigingen verstuurd	654	141 (54 instellingen)
Respons	196	42* (11 instellingen)
Responspercentage	30%	30% (20%)

* van de 42 respondenten in het mbo zijn er 24 bruikbaar voor het rapport. De overige respondenten hebben onvoldoende vragen beantwoord om de schoolkosten uit op te kunnen maken.

Bijlage 2 Extra tabellen voortgezet onderwijs

Tabel B2.1 Gemiddelde kosten per jaar naar onderbouw en bovenbouw (volgens opgave ouders)

	(ongedeelde) brugklas	Vmbo		Havo		Vwo	
		ob	bb	ob	bb	ob	bb
Vrijwillige ouderbijdrage							
Meting 2015-2016	€ 41	€ 72	€ 58	€ 61	€ 71	€ 92	€ 79
Meting 2012-2013*	€ 113	€ 101	€ 89	€ 122	€ 101	€ 128	€ 173
Gereedschappen en materialen							
Meting 2015-2016	€ 41	€ 51	€ 37	€ 35	€ 33	€ 44	€ 36
Meting 2012-2013*	€ 51	€ 44	€ 63	€ 40	€ 36	€ 43	€ 32
ICT							
Meting 2015-2016	€ 116	€ 127	€ 89	€ 107	€ 84	€ 111	€ 85
Meting 2012-2013*	€ 69	€ 62	€ 61	€ 75	€ 54	€ 69	€ 64
Extra schoolactiviteiten							
Meting 2015-2016	€ 54	€ 66	€ 126	€ 85	€ 179	€ 109	€ 216
Meting 2012-2013*	€ 86	€ 90	€ 145	€ 107	€ 228	€ 150	€ 260
Eenmalige kosten							
Meting 2015-2016	€ 44	€ 45	€ 27	€ 49	€ 83	€ 47	€ 70
Meting 2012-2013*	€ 88	€ 73	€ 42	€ 66	€ 112	€ 84	€ 102
Bijles en huiswerkbegeleiding							
Meting 2015-2016	€ 16	€ 21	€ 14	€ 27	€ 40	€ 21	€ 31
Meting 2012-2013*	€ 51	€ 52	€ 43	€ 110	€ 112	€ 83	€ 80
Reiskosten							
Meting 2015-2016	€ 49	€ 18	€ 56	€ 34	€ 46	€ 26	€ 29
Meting 2012-2013*	€ 35	€ 80	€ 75	€ 68	€ 52	€ 43	€ 70
Overige kosten							
Meting 2015-2016	€ 63	€ 59	€ 49	€ 73	€ 58	€ 88	€ 68
Meting 2012-2013*	-	-	-	-	-	-	-

ob=onderbouw, bb=bovenbouw

* Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187)

Bijlage 3 Extra tabellen mbo

Tabel B3.1 Gemiddelde kosten per jaar naar mbo-niveau (volgens ouders)

Leerweg/sector	Huidige meting			Vorige meting [^]	
	Niveau 1+2	Niveau 3+4	Vershil [§]	Niveau 1+2	Niveau 3+4
Studieboeken					
BOL Economie	€ 226	€ 261	n.s.	€ 322	€ 339
BOL Techniek	€ 246	€ 224	n.s.	€ 305	€ 314
BOL Zorg en welzijn	€ 194	€ 244	n.s.	€ 265	€ 272
BBL Economie	€ 189	€ 224	n.s.	€ 152	€ 228
BBL Techniek	€ 173	€ 170	n.s.	€ 161	€ 178
BBL Zorg en welzijn	€ 142	€ 203	n.s.	€ 141	€ 134
Vrijwillige ouderbijdrage/deelnemerbijdrage					
BOL Economie	€ 29	€ 29	n.s.	€ 45	€ 52
BOL Techniek	€ 13	€ 23	n.s.	€ 27	€ 54
BOL Zorg en welzijn	€ 16	€ 22	n.s.	€ 92	€ 45
BBL Economie	€ 16	€ 47	n.s.	€ 30	€ 17
BBL Techniek	€ 16	€ 30	n.s.	€ 18	€ 16
BBL Zorg en welzijn	€ 3	€ 19	n.s.	€ 11	€ 29
Gereedschappen en materialen					
BOL Economie	€ 118	€ 155	n.s.	€ 143	€ 100
BOL Techniek	€ 200	€ 306	n.s.	€ 160	€ 139
BOL Zorg en welzijn	€ 231	€ 186	n.s.	€ 178	€ 76
BBL Economie	€ 97	€ 21	n.s.	€ 72	€ 85
BBL Techniek	€ 99	€ 62	n.s.	€ 69	€ 59
BBL Zorg en welzijn	€ 258	€ 117	n.s.	€ 247	€ 47
ICT					
BOL Economie	€ 183	€ 212	n.s.	€ 153	€ 349
BOL Techniek	€ 143	€ 170	**	€ 134	€ 379
BOL Zorg en welzijn	€ 175	€ 213	n.s.	€ 128	€ 189
BBL Economie	€ 134	€ 153	n.s.	€ 102	€ 136
BBL Techniek	€ 87	€ 89	n.s.	€ 82	€ 94
BBL Zorg en welzijn	€ 92	€ 148	n.s.	€ 72	€ 117
Extra schoolactiviteiten					
BOL Economie	€ 46	€ 78	n.s.	€ 66	€ 100
BOL Techniek	€ 39	€ 65	**	€ 23	€ 79
BOL Zorg en welzijn	€ 55	€ 57	n.s.	€ 44	€ 69
BBL Economie	€ 13	€ 26	n.s.	€ 25	€ 35
BBL Techniek	€ 0	€ 1	n.s.	€ 17	€ 8
BBL Zorg en welzijn	€ 20	€ 5	n.s.	€ 19	€ 17

De bedragen zijn gemiddeld over *alle* ouders/deelnemers. [^] Gecorrigeerd voor inflatie (inflatiecorrectie=1,04187).

[§] Getoetst is of de verdeling van ouders/deelnemers van mbo-niveau 1+2 verschilt van de verdeling van ouders/scholen van mbo-niveau 3+4 d.m.v. Kruskal-Wallis test

Tabel B3.2 Gemiddelde kosten per jaar naar mbo-niveau, vervolg (volgens ouders)

Leerweg/sector	Huidige meting			Vorige meting [^]	
	Niveau 1+2	Niveau 3+4	Vershil ^s	Niveau 1+2	Niveau 3+4
Eenmalige kosten					
BOL Economie	€ 58	€ 20	**	€ 49	€ 45
BOL Techniek	€ 19	€ 18	n.s.	€ 45	€ 50
BOL Zorg en welzijn	€ 35	€ 32	*	€ 50	€ 38
BBL Economie	€ 7	€ 6	n.s.	€ 16	€ 32
BBL Techniek	€ 10	€ 6	n.s.	€ 27	€ 27
BBL Zorg en welzijn	€ 3	€ 19	n.s.	€ 34	€ 25
Overige kosten					
BOL Economie	€ 23	€ 13	n.s.	-	-
BOL Techniek	€ 21	€ 17	n.s.	-	-
BOL Zorg en welzijn	€ 8	€ 13	n.s.	-	-
BBL Economie	€ 2	€ 2	n.s.	-	-
BBL Techniek	€ 12	€ 15	*	-	-
BBL Zorg en welzijn	€ 3	€ 10	n.s.	-	-
Reiskosten					
BOL Economie	€ 552	€ 589	n.s.	€ 601	€ 756
BOL Techniek	€ 503	€ 855	*	€ 578	€ 869
BOL Zorg en welzijn	€ 576	€ 582	n.s.	€ 606	€ 519
BBL Economie	€ 125	€ 199	n.s.	€ 219	€ 208
BBL Techniek	€ 129	€ 57	*	€ 127	€ 91
BBL Zorg en welzijn	€ 194	€ 114	*	€ 222	€ 140

Bijlage 4 Opleidingen websearch

Tabel B4.1 Opleidingen waarvoor kosten zijn gevonden via websearch

BRIN	Sector Economie		Sector Techniek		Sector Zorg en Welzijn	
01AA	93212		95740			
02OV			94360			
02PG	90940	93751	94592	94570		
02PN			92741	90403		
04CY	90112	93211	90414	91091	95530	
04FO	95311	93802	94421	90075	92661	95530
04NZ			93183	92152		
05EA			91680	95260		
09MR	90383	22157	94271	94421	95530	95520
14NZ	93801				92662	92632
17WH	94200	94190				
20MQ	95070	93751	94051	93420	92620	95520
23JA			90413	95400	95400	
23KG			90413			
25LF	90290	90303	90413	22082	93500	95530
25LH	95311	95091				
25LN	93802	93212	93420		93500	92620
25LP	95321	95091	92803	94421	92640	
25LT	95311	93212	94421	90255	92661	95520
25LU	95321	95311	94051	94421	95530	95520
25LV	94130	90303				
25LX	95321	95070			95530	95520
25LZ	90201	93492	91870	94421	95530	95520
25MA	90216	95311	94262	22086	92670	95530
25MB	94891	93200	91870	93420	95520	91182
25PJ	93494		95764	91850		
25PM	94810		90083	93420	92640	93500
25PX	90303	90290	94051	94421	95294	95520
25RA	90532		93873	90240	91300	92640
27GZ	90303				91310	95520
27YU	90112	90303	22086	94421	95520	92662
28DE	94130	95420	93711		95530	95280
30RR	93212	90303	93410			

*Betreft crebo-nummers

seo economisch onderzoek

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, mei 2016

In opdracht van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap